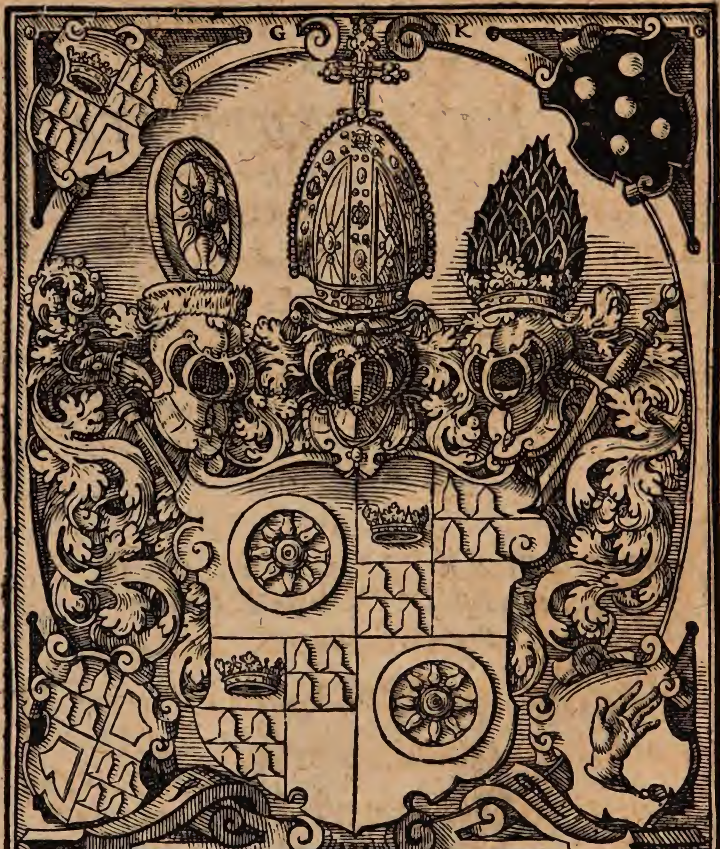
DISPUTATIO THEOLOGICA DE FIDE HAERETICIS SERVANDA

Martinus Becanus, Johannes Ludwig von Hagen

Digitized by Google

G
K

REVEREN-
DISSIMO ET ILLV-
STRISSIMO PRINCIPI AC
Domino, Dn. IOANNI SCHVI-
CHARDO, ſacræ Moguntinæ Sedis Ar-
chiepiſcopo electo, Sacri Romani Im-
perii per Germaniam Archicancel-
lario, Principi Electori, &c.
Domino ſuo clemen-
tiſſimo.

NIhil dubito, Reuerendiſſime & Illuſtriſſime Princeps, quin ſuperuacaneum videri poſſit, in Germania diſputare; *An in pactis conuentis ſeruanda ſit hæreticis fides?* præſertim cùm

inter omnes populos ac nationes, Germani maximè fidem pactorum colere, & veluti ſacroſanctam habere ſoleant: neq; quicquam magis ab eorum ingenio ac moribus alienum ſit, quàm pacta conuenta perfidiosè reſcindere, & datam fidem quocunque modo violare: Adeò, vt iam olim in prouerbium abierit illud; *Germana fide & conſtantia.* Verùm, quia hoc tempore, nonnulli in dubium reuocare illud auſi ſunt; conatus ſum hac breui Diſputatione diſertè explicare, quid de tota re ſentiendum

dum ſit: omnisq; opera in eo verſatur, vt demonſtrem, nõ minus hæreticis, quàm Catholicis, in rebus aliàs licitis & honeſtis, fidem integram ac illibatam ſeruare oportere. Porrò, cur ſub tuo ſacratiſſimo nomine, hanc meam qualemcunque diſſertatiunculam in lucem prodire cupiam, duæ potiſſimùm cauſæ me impellunt. Altera, quòd non modo Germanus, ſed etiam Germaniæ Princeps, & quidem Principum omnium Electorum primus in Imperio exiſtas; ideòq; gratum tibi fore confidam, quidquid

de ſeruanda fide, tanquam de propria Principum Germanorum nota, à me diſputatũ fuerit. Altera, quòd doctrinam hanc omnẽ, quam paucis in hoc libello complexus ſum, in Archiepiſcopali tua Academia Moguntina, à meis Præceptoribus acceperim; ac proinde, non alium, quàm Te, commodiorem Patronum ac Vindicem habitura videatur. Suſcipe igitur Princeps clementiſſime; & inter eximios illos, & meritiſſimos honorum titulos *Archiepiſcopi, Archicancellarii, Principis, Electoris;* etiam illum tuo

iure aſciſcas; *Datæ Fidei Conſer-uatoris, Tutoris, Vindicis.* Sic vo-ueo, Princeps verè Illuſtriſſi-me, & me vnà T. Celſitudini deuoueo humillimum clien-tem, eamq́; deuotionem meą manu firmo.

Ioannes Ludouicus
ab Hagen.

LECTORI.

DE fide ſeruanda, duplex error eſt, Alter Politicorum noſtri temporis, qui generatim ſentiunt, & fidem & iuramentum violari poſſe, quando vtilitas aliqua id exigit. Contra hos agunt Petrus Ribadinera lib. 2. De Principe Chriſtiano cap. 15. & Iuſtus Lipſius lib. 2. Politicorum cap. 14. qui inter cætera ſic habet;

Et vbi iſti Doctores noui?
Queis nec ara, nec fides, nec vlla firma pactio eſt.
Qui aures Principum venenant, & ſuadent,
Vt omnia recta & honeſta negligant, dummodo potentiam conſequantur.
Qui intermortuum illud recoquunt,
— ius regnandi gratiâ
Violandum eſt. aliis rebus pietatem colas.
Heu vani, falſi. Nam fides nulla neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio.

Fulgen-

— Fulgentibus oſtro
Hæc potior regnis.

Fraudes & captiunculas miſcent: ſcio. Et

Perfidos nunquam cauſa deficiet,
cur pacto non ſtent:
Semperq́ aliquam fraudi ſpeciem
iuris imponent.

Sed audiant generoſum Braſidam. Iis, qui in dignitate ſunt, turpius, fraude honeſta circumuenire aut lædere, quàm vi aperta.

Nam quòd nonnulli ſibi ſumunt, nullam eſſe fidem quæ infideli data ſit:

Errant, & quærunt latebrã periurio. *Nam* fides etiã perfidis præſtanda eſt: *Etiam inter arma. Et*

— optimus ille
Militiæ, cui poſtremum eſt, primumq́ue tueri
Inter bella fidem.

Apagite igitur iſtos, ô mei Reges:

— neu rumpite fœdera pacis,
Nec regnis poſtferte fidem.

Hæc cogitate. Non peierare, timentes & diuinam vltionem, & humanam infamiam

Nam

Nam profectò

— Etſi quis primo periuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Hæc Lipſius in Politicos. Alter error eſt eorum, qui tametſi aliis omnibus, non tamen hæreticis ſeruandam eſſe fidem exiſtimant. Quos copiosè refutauit Ioannes Molanus, Doctor & Profeſſor Louanienſis, in tribus libellis, quos inſcripſit, *De fide hæreticis ſeruanda.* Verùm, quia libelli iſti, vel omninò diſtracti ſunt ante aliquot annos; vel à paucis habentur & leguntur; viſum fuit operæ pretium, de eadem re Diſputationem inſtituere; & more ſcholaſtico, ex certis & legitimis fundamentis, totam controuerſiam clarè & perſpicuè definire. Vale Lector, & boni conſule.

INDEX EARVM RERVM, QVÆ HIC tractantur.

A.

ACtio ex promiſſione ſtipulata, cap. 6. num. 15.
Aduerſariorum calumnia. cap. 12. numer. 6.
Amurates Turcarum Imperator. cap. 7. num. 16.

B.

Bellum cum hæreticis. cap. 11. per totum.

C.

Contractus vi aut metu factus. cap. 3. numer. 3.
Contractus dolo vel errore factus. cap. 3. numer. 7.
Contractus quando irritus. cap. 2. n. 6.
Contractus quando reſcindi poſſit. cap. 3. nu. 4. 6. 10. 11.

Deo

D.

Deo grata eſt fides pactorum. cap. 7. numer. 12.
Deo diſplicet perfidia. cap. 7. num. 13.
Diſpenſatio in iuramento. cap. 4. numer. 9.
Dolus in contractu. cap. 3. n. 7.

E.

Excommunicati vitandi. cap. 8. n. 4.
Excommunicatis ſeruanda fides. cap. 8. numer. 9.

F.

Fidei ſeu fidelitatis virtus. cap. 5. numer. 5.
Fides obligat ſub mortali. cap. 6. numer. 14.
Fides ſeruanda hæreticis. cap. 7. numer. 8.
Fides ſeruanda excommunicatis. cap. 8. numer. 9.
Fides coniugalis. cap. 9. num. 4.
Fides hoſti ſeruanda. cap. 11. n. 2.

Fides in ſaluo conductu ſeruanda cap. 12. numer. 5.

G.

Gabaonitarum factum. cap. 7. num. 10.

H.

Hæreticis ſeruanda fides. cap. 7. numer. 8.
Hæretici quo iure vitandi. cap. 8. numer. 3.
Hæreticorum pœnæ. cap. 8. n. 14.
Hieronymus Pragenſis. cap. 12. n. 12.
Hoſti ſeruanda fides. cap. 11. n. 2.

I.

Ioannes Huſſius. cap. 12. n. 7.
Ioſue. cap. 7. n. 11.
Iurata promiſſio. cap. 4. n. 1.
Iuramenti relaxatio. cap. 4. n. 7.
Iuſtitiæ virtus & obligatio. cap. 5. numer. 6.
Iuſtitia obligat ſub mortali. cap. 6. numer. 18.

Liber-

L.

Libertas religionis duplex.cap.10.n.1.

Libertas religionis illicita. cap. 10. numer. 3.

Libertas hæc quomodo toleranda. cap. 10. num. 14.

Leges pœnales.cap.8.n.16.

M.

Matrimonium Catholicorum cum hæreticis. cap.9.n.2.

Matrimonii fides. cap.9. num.5.

Mendacium omne prohibitum. cap. 6. num. 8.

Mentiri nunquam licet. cap. 6. numer. 8.

Mendacia non ſunt paria. cap. 6. numer. 12.

O.

Obligatio Veritatis. cap. 5. num. 4. & cap. 6. num.2.

Obligatio Fidei. cap. 5. numer. 5. & cap. 6. numer.14.

Obligatio Iuſtitiæ. cap.5. num.6. & cap.6.numer.18.
Obligatio Religionis.cap.5.n. 7.& cap. 6.num. 20.
Obligatio iuramenti quomodo poſſit impediri aut tolli.cap.4.numer.7.

P.

Periurii pœnæ.cap.6.n.20.
Pœnæ hæreticorum.cap.8.n.14.
Periculum ſubuerſionis.cap.7.n.5.
Promiſſio triplex. cap.1.n.2.
Promiſſio gratuita.cap.2.n.1.
Promiſſio onero ſa. cap.3.n.1.
Promiſſio iurata.cap.4.n.1.
Promiſsio valida, quibus caſibus deſinat obligare.cap.7.n.2.
Perſidia punitur à Deo. cap.7. numer.13.

R.

Religionis virtus & obligatio.cap.5. num.7.& cap.6.n.20.
Religionis libertas.cap.10.per totum.

S.

Saul punitur ob perſidiam. cap.7.n.13.
Saluus conductus.cap.12.per totum.
Scandalum.cap.7.n.6.
Simeon & Leui.cap.7.n.15.
Stipulatio.cap.1.n.1.& cap.6.n.15.
Sedecias Rex.cap.7.n.14.

V.

Veritatis virtus & obligatio. cap. 5. nu. 4. & cap.6.n.2.
Vladiſlaus Rex.cap.7.n.16.

DISPVTATIO THEOLOGICA.

An Hæreticis ſeruanda ſit fides?

I.

FIDES, vt notauit D. Thomas in 3.d. 24. ſumitur variis modis. Primò, pro fide catholica; qua credimus vera eſſe, quæ à Deo reuelata ſunt. Heb. 11.6. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Secundò, pro fide ſeu credulitate humana. Terent. in Andria, 3.4.7. *Propemodum habeo iam tibi fidem.* Tertiò, pro bona vel mala conſcientia, quo ſenſu dicunt Iureconſulti; *poſſeſſorem bonæ fidei præſcribere, non malæ.* Quartò, pro fidelitate in ſeruandis promiſſis & conuentis. 1. Machab. 10. 27. *Perſeuerate adhuc conſeruare ad nos fidem.* De hac ſola hic agimus.

2 Hæc fides, ſi etymologiam ſpectes, dicitur à *fio*, & *dico*; quaſi per eam fiat;

quod dictum eſt, teſte Cicerone lib. 1. Officiorum. Quem ſecutus Auguſtinus epiſt. 19. ad Hieronymum ait; *Fides in latino ſermone ab eo dicitur appellata, quia fit, quod dicitur.* Si rem ſpectes, definitur à Cicerone loco citato in hunc modum; *Fides eſt dictorum conuentorumq́ conſtantia & veritas.* Conſtant quippe, veraque redduntur dicta & conuenta, quando fit, quod dictum conuentumque eſt.

3 Eſt ergo hic quæſtio; An in promiſſis, pactis & conuentis, ſeruanda ſit fides Hæreticis? Catholici conſtanter docent, ſeruandam eſſe, modò promiſſa, pacta & conuenta ſint aliàs licita & honeſta. Quare, ex eo præcisè, quòd mihi Hæretici, illi Catholici ſint, non minus his, quàm illis præſtandum eſſe, quod promiſſum, conuentumque eſt. v.g. In Comitiis Imperialibus pactus es in eadem cauſa cum duobus Principibus, altero Catholico, altero Hæretico; ſi aliàs legitimè pactus es, non minus teneris vni, quàm alteri, fidem ſeruare. Hæc noſtra ſententia eſt.

4 Aduer-

4 Aduerſarii dupliciter hic peccant. Primò, quia affingũt nobis contrariam ſententiam. Aiunt nos docere, nõ eſſe fidem Hæreticis ſeruandam; quod eſt apertum mendaciũ. In hoc ſimiles ſunt Phariſæis; qui tametſi ex ore Chriſti palàm audiuiſſent; *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo*; tamen auſi ſunt illi obiicere coram Pilato; *Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram; & prohibentem tributa dare Cæſari.* Planè ſic agunt nobiſcum Aduerſarii. Publicè, & priuatim; voce & calamo, docemus & proteſtamur, *fidem ſeruandam eſſe hæreticis*; & tamen vbiq; clamant, *Hos inuenimus negantes, fidem ſeruandam eſſe hæreticis.*

5 Neq; hic ſiſtunt. Hoc mendacio, velut prætextu quodam, abutuntur, quaſi ipſis impunè liceat, pacta cum Catholicis inita reſcindere & violare. Iterũ ſimiles Phariſæis. Clamabant illi; *Crucifige, crucifige.* Quid mali fecit? *Audiuimus eum prohibentem tributa dare Cæſari.* Hi ſimiliter clamant. *Reſcinde fidem Catholicis datam, Reſcinde pacta cum Catholicis inita.* Quid cau-

ſæ? *Audiuimus eos docentes, non eſſe fidem Hæreticis ſeruandã. Vt quid nos ipſis ſeruemus?* Nimirum, vt illi homicidium, ſic hi perfidiam ſuam, mendacio tuentur.

6 Sed ad rem. Tria hic præſtanda ſunt. Primò, præmittenda generalia quædam documenta, è quibus pendet totius controuerſiæ deciſio. Secundò, ex iis generatim oſtendam, non minus Hæreticis, quàm Catholicis ſeruandam eſſe fidem. Tertiò, examinabo caſus quoſdam particulares, in quibus apparet ſpecialis aliqua difficultas. Omnia iuxta ſubiectum indicem.

CAPITA HVIVS DISPVTATIONIS.

1. *De triplici promiſsione; gratuita, oneroſa & iurata.*
2. *Quid requiratur, vt promiſsio gratuita ſit valida?*
3. *Quid requiratur, vt promiſsio oneroſa ſit valida?*
4. *Quid requiratur, vt promiſsio iurata ſit valida?*
5. *Vnde oriatur obligatio validæ promiſsionis?*
6. *Quanta ſit obligatio validæ promiſsionis?*
7. *An in promiſsione valida & obligandi vim habente, ſeruanda ſit fides Hæreticis, quatenus hæretici ſunt?*
8. *An ſeruanda ſit illis fides, quatenus excommunicati ſunt?*

9. *An in contractu matrimonii ſeruanda ſit illis fides?*

10. *An in negotio Libertatis Religionis?*

11. *An in bello?*

12. *An in ſaluo conductu?*

Hæc & ſimilia verſantur in vſu quotidiano; & nonnulli in his perplexi ſunt. Oſtendam ergo breuiter, quid de ſingulis ſit ſtatuendum.

CAPVT

CAPVT I.

De triplici promiſſone, gratuita, oneroſa & iurata.

1. DVplex eſt promiſſio: altera Deo facta; altera homini: prior vocatur Votum, de quo diſputat D. Thomas in 2. 2. q. 88. Poſterior ſeruat nomen Promiſſionis. Hæc, de qua ſola agimus, ſortitur varia nomina apud Iureconſultos. Vocatur enim Pollicitatio, Pactum, Stipulatio. *Pollicitatio* dicitur, quando ſolùm offertur à promittente. *Pactum*, quando acceptatur à promiſſario. Vnde eſt illud Vlpiani L. 3. ff. de pollicitationibus; *Pactum eſt duorum conſenſus atque conuentio. Pollicitatio verò, offerentis ſolius promiſſum.* Vel vt Theologi loquuntur; *Pollicitatio eſt nuda promiſſio, nondum ſecuta acceptatione, pactū verò eſt promiſſio acceptata.* Et quidem ſi promiſſio & acceptatio fiat certa verborum formula, præcedente interrogatione vnius, & ſecuta reſponſione alterius; dicitur apud Iureconſultos *Stipulatio.* v. g. Spondes dare tātum? Spondeo. Promittis mille?

Promitto. Dabis mille pro domo mea? Dabo. Et ſic deinceps.

Triplex promiſſio. 2 Iam promiſſio homini facta eſt triplex. Prima gratuita, ſeu liberalis, quæ tantum obligat ex parte promittentis; qualis eſt in donationibus. Secunda oneroſa, quę obligat ex vtraq; parte; qualis eſt in cōtractib⁹, tàm publicis, quàm priuatis. Tertia iurata, quæ ſiue ſit gratuita, ſiue oneroſa, hoc amplius habet, quòd iuramento confirmetur. Iuxta hanc diſtinctionem deinceps progrediemur in ſequentibus.

CAPVT II.

Quid requiratur vt promiſsio gratuita ſit valida?

1. VT promiſſio gratuita ſeu liberalis ſit valida, & obligandi vim habeat, quędam requiruntur ex parte promittentis; alia ex parte promiſſarii; alia ex parte rei promiſſæ.

Ex parte promittentis. 2 Ex parte promittentis requiritur, 1. vt poſſit ſe obligare. 2. vt velit & intendat

dat ſe obligare, 3. vt conſulto ac deliberatè id faciat, 4. vt ſponte & voluntariè. Nam ſi vi aut metu extorta ſit promiſſio, non tenemur eam implere, niſi ſit iurata, vt docet D. Thomas in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. Ratio eſt, quia qui metu aut vi extorquet promiſſionem, iniuriam facit. Vnde ratione iniuriæ poteſt promiſſor non ſoluere promiſſum. Vide infra cap. 3. n. 6.

3 Ex parte promiſſarii requiritur, vt acceptet promiſſionem. Vnde nuda promiſſio, antequam in pactum transeat, quod fit per acceptationem, ordinariè non obligat, nec actionem parit in foro ciuili. Eſt communis ſententia, teſte Gomezio, tom. 2. c. 9. nu. 1. Ratio eſt, quia obligatio non naſcitur, niſi ex mutuo duorum conſenſu, l. 1. ff. de pactis. Hinc ſequitur, promiſſionem ante acceptationem reuocari poſſe, vt clarè deducitur ex l. Abſenti. 10. ff. de donationibus. & l. ſi pater. ff. de manumiſſis vindictâ. *Ex parte promiſſarii.*

4 Dixi, *ordinariè*, quia excipiuntur

quædam pollicitationes, quæ obligant ante acceptationem, nempè quæ fiunt ciuitati ad inſtaurandas ruinas; vel ob honorem ab ea receptum aut recipiendum; vel ad opus aliquod faciendum, ſi hoc opus iam ſit inchoatum, ff. de pollicitationibus, per totum. Addunt aliqui eas etiam promiſſiones, quę fiunt Vniuerſitati vel Eccleſiæ, vel Hoſpitali; quia promiſſiones ad pias cauſas videntur æquari promiſſionibus factis Ciuitati, ſi priuilegia ſpectemus, vt patet L. Illud & L. Vt inter, C. de ſacroſanctis Eccleſiis.

Ex parte rei promiſſæ.

5. Ex parte rei promiſſæ requiritur, vt ſit licita, & honeſta; ſi ſecus fiat, promiſſio eſt irrita, vt patet ex L. Pacta, C. de pactis, quæ ſic habet; *Pacta, quæ contra leges conſtitutionesq́, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati iuris eſt*: Hinc colliguntur duæ regulæ, quæ valdè vtiles ſunt in hac materia.

1. Regula

6 *Prior eſt*, Omnes promiſſiones & pacta irrita eſſe iure diuino ac naturali, quorum impletio eſt illicita & lege ꝓhibita

hibita;vt ſi promiſeris te commiſſurum furtũ, homicidiũ,adulteriũ;ſi ad hęreſin Lutheri aut Caluini deflexurum; ſi confeſſionẽ & alia ſacramẽta neglecturũ.Ratio eſt, quia nemo poteſt obligari ad peccatũ.Hinc Iſidorus,cap.In malis, 22.q.4.*In malis promiſſis reſcinde fidẽ*.Et infra.*Impia eſt promiſſio,quæ ſcelere adimpletur*. Nec refert,etiãſi iuramentũ interuenerit, Nam tritum eſt illud, *Iuramentum non eſſe vinculum iniquitatis*, id eſt, ad malum non obligare. Vide Molinam tract. 2.de iuſtitia. diſp.271.

7. *Poſterior eſt*; Omnes promiſſiones & pacta irrita eſſe iure ciuili, quorũ impletio eſt contra bonos mores. Cenſentur aũt eſſe cõtra bonos mores,quæ præbent occaſionẽ peccandi;vt ſi promittas alicui,quod nõ tenebitur in poſterũ de dolo, de vi,de iniuria, de furto, L.27.ff.de pactis.Itẽ,quę adimũt libertatẽ diſponẽdi de reb⁹ ſuis;vt ſi promittas alicui, quòd illũ inſtitues hæredem, quòd non reuocabis teſtamentũ. Vide Molinã loco citato. An autẽ huiuſmodi 2. Regula

pro-

promiſſiones & pacta, quæ ſunt contra bonos mores, & ideò irrita iure ciuili, ſeruanda ſint in foro conſcientiæ, ſi iuramentum acceſſerit, dicam cap. 4.

CAPVT III.

Quid requiratur, vt promiſsio oneroſa ſit valida?

1. VT promiſſio oneroſa, qualis eſt in cõtractibus, ſit valida, & obligandi vim habeat, requiruntur hæc pauca. 1. Vt promittentes ex vtraq; parte poſſint ſe obligare. 2. vt velint & intendant ſe obligare. 3. vt conſulto & deliberatè id faciant. 4. vt ſponte & voluntariè, id eſt, ſine vi & metu; ſine errore & dolo. 5. vt in re licita & honeſta. Hæc omnia perſpicua ſunt. Solùm circa quartam conditionem poſſunt moueri duæ quæſtiones: altera de vi & metu: altera de errore & dolo.

1. Quæſtio de vi & metu.

2. *Prior quæſtio*; An promiſſio ſeu contractus, vt validus ſit, debeat eſſe tam ſpontaneus & volũtarius, vt exclu-

dat

dat omnem vim & metum? Loquor de metu graui, qui cadit in conſtantem virum. Poteſt autem huiuſmodi metus, vel iuſtè, vel iniuſtè incuti. Iuſtè incutitur, quando malum, quod minamur, iure inferre poſſumus: iniuſtè, ſi iure non poſſumus. Hoc poſito, ſit

3. *Prima concluſio.* Si graui metu, ſed tamen iuſtè, coactus es contrahere vel paciſci, validus eſt contractus. Eſt communis ſententia. Hoc modo, qui contraxit ſponſalia, metu excommunicationis compelli poteſt ad contrahendum matrimonium, & tenebit contractus. cap. Ex literis 2. de ſponſalibus. Qui violauit Virginem, compellitur eã dotare vel ducere. Qui promiſit aliquid, ne accuſaretur de crimine, de quo iure poterat, tenetur. Ratio eſt, quia huiuſmodi metus non facit contractum ſimpliciter inuoluntarium. Nam qui ita contrahit, abſolutè conſentit. Omnibus enim conſideratis, vult. Cùm ergo nulla interueniat iniuria, contractus erit validus.

D. Thom. 1.2. q. 6. art. 6.

4 *Se-*

4. *Secunda concluſio*: Si graui metu & quidem iniuſtè, coactus es contrahere vel paciſci; contractus neque iure naturæ, neque iure poſitiuo, omninò irritus eſt, poteſt tamen reſcindi, & in irritum reuocari, pro arbitrio tuo, qui iniuſtè metum paſſus es. Hæc concluſio habet 3. partes. *Prima eſt*, huiuſmodi contractum non eſſe omninò irritum iure naturæ. Ita Dominicus Sotus in 4. d. 29. q. 1. art. 3. Paludanus d. 15. q. 2. art. 5. & alii. Ratio eſt, quia ſi iure naturæ eſſet irrtus, id proueniret, vel ex defectu conſenſus, vel quia interuenit iniuria. Non ex defectu conſenſus, quia quando quis iuſto metu cogitur paciſci, valet pactum ratione conſenſus, vt dictum eſt: at ſimilis eſt conſenſus in metu iniuſtè incuſſo. Nec ratione iniuriæ, quia hæc non eſt immediata cauſa contractus, ſed conſenſus contrahentis: Ergo ſi eſt ſufficiens conſenſus, contractus erit validus, licet ratione iniuriæ reſcindi poſſit, vt dicam.

5. *Altera* pars eſt, eiuſmodi contra-

ctum non eſſe omninò irritum iure poſitiuo. Ita Nauarr. in c. Accepta, oppoſ. 5. n. 7. & alii. Probatur ex iure ciuili, Inſtit. de exceptionibus, in principio. *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapſus, ſtipulanti Titio promiſiſti, quod non debueras promittere, palam eſt, iure ciuili te obligatũ eſſe; & actio, qua intẽditur dare te oportere, fficax eſt.* Vbi gloſſa; *Obligatum eſſe, ſcilicet, inſpecto iuris rigore: Et, efficax eſt, ſcilicet, in ſui ſubſtantia.* Idem probatur ex L. ſi mulier. §. finali. ff. quod metus cauſa. *Si metu coactus adiui hæreditatem, puto me hæredẽ effici, quia quamuis, ſi liberum eſſet, noluiſſem, tamen coactus volui, ſed per Prætorem reſtituendus ſum, vt abſtinendi mihi poteſtas tribuatur.* Idem probari poteſt ex L. vltima. C. de his, quæ vi. Et ex cap. 2. & 4. de his, quæ vi. Solent tamen excipi aliquot caſus, in quibus metu facta ſunt omninò irrita. Vide gloſſam in cap. 2. de his, quæ vi, & Leſſium l. 2. de iuſt. c. 17. dub. 6.

6 *Tertia* pars eſt, talem contractũ reſcindi poſſe pro arbitrio eius, qui

iniuſtè

iniuſtè metum paſſus eſt. Hinc illa in iure canonico, *Quæ vi vel metu fiunt, debere in irritum reuocari; debere robore firmitatis carere*, cap. 2. & 4. de his, quæ vi. Et in iure ciuili, L. vltima. C. de his, quæ vi. *Venditiones, donationes, tranſactiones, quæ per potentiam extortæ ſunt, præcipimus infirmari.* Ratio eſt, quia qui metum iniuſtè incuſſit, iniuriam alteri intulit: Ergo tenetur illum in priorem ſtatum reſtituere; & alter ius habet exigendi hanc reſtitutionem. Huc ſpectat illud, quod paulò antè citaui ex l. ſi mulier, *Per prætorem reſtituendus ſum, vt abſtinendi mihi poteſtas tribuatur.*

2. quæſtio de errore & dolo.

7 Hæc de priori quæſtione. *Poſterior* eſt, An contractus, vt validus ſit, debeat excludere omnem dolum & errorem? poteſt autem dupliciter contingere dolus vel error 1. circa ſubſtantiã rei. 2. circa qualitatẽ. Rurſus, poteſt hic dolus dare cauſam contractui, ita vt ſine illo, nõ velles contrahere; aut nõ dare cauſam, ſed ſolùm incidere in contractum; vt ſi velles quidem contrahere, ſed non

tanto precio. Deniq; hic error aut dolus poteſt prouenire, vel à parte, quę cõtrahit, vel à tertio, ita vt pars non ſit vllo modo illius particeps. His poſitis, ſit

8. *Aſſertio prima.* Si in contractu contingat error circa ſubſtantiam rei, contractus iure naturæ eſt irritus: vt ſi venditor, gemmam putet eſſe vitrum; ſi ſponſus, Mariam putet eſſe Magdalenam, & ſic deinceps. Ratio eſt, quia deeſt ſubſtantialis conſenſus. Non enim conſentis in rem illam, quæ errore vel dolo venit in contractum, ſed in aliam.

9. *Aſſertio ſecunda.* Si tantum ſit error circa qualitatem, & nõ dederit cauſam contractui, validus eſt contractus. Ita Dominicus Sotus l. 6. de iuſt. q. 3. art. 2. & alii. Ratio eſt, quia quãdo adeſt verus cõſenſus in ſubſtantiã rei, ſufficit ad valorem contractus; præſertim quando dolus, qui eſt circa qualitatem, non dederit cauſam contractui. Tunc enim non habuiſti animũ huic contractui repugnantem. Etſi enim ſciuiſſes rei qua-

litatem, tamen voluiſſes contrahere, licet non eo pretio.

10. *Aſſertio tertia.* Si dolus det cauſam contractui, & proueniat ab eo, qui tecum paciſcitur vel contrahit; tunc quidem iure naturę non eſt omninò irritus contractus, poteſt tamen arbitrio tuo, qui deceptus es, irritari, ſi aliàs ſolubilis ſit. Quòd nō ſit omninò irritus, apertè colligitur ex verbis ſupra citatis, Inſtit. de exceptionibus, *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapſus, ſtipulanti Titio promiſiſti, palam eſt, iure ciuili te obligatum eſſe.* Et probatur primò ex contractu matrimonii, qui validus eſt, etiamſi dolus circa qualitatem interuenerit; & quia natura ſua inſolubilis eſt, validus perſeuerat. 2. quia dolus, quando non verſatur circa ſubſtantiam rei, non poteſt tollere naturam contractus. 3. ſi deceptus velit contractum conſtare, deceptor non poteſt reſilire, ne ex dolo commodum reportet, vt colligitur ex cap. 1. *De eo, qui duxit in matrimonium*: Ergo ſignum eſt, contractum non fuiſſe omnino inualidum. 11. Quòd

11. Quòd autem poſſit irritari pro arbitrio decepti, probatur, quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit: Ergo tenetur illum reſtituere in integrum, & reddere omnia infecta, ſi deceptus velit. Solet hic diſputari, an talis contractus ſit omninò irritus iure poſitiuo? Nam iure naturę non eſſe irritum, ex dictis patet. Iuriſperiti ſic diſtinguunt; omnes cõtractus bonæ fidei, quibus dolus partis cauſam dederit, irritos eſſe: eos autem, qui vocantur ſtricti iuris (vt ſunt omnes, qui fiunt per formulam ſtipulationis, & quidam alii) eſſe validos, & tribuere actionem in foro externo; ſed poſſe exceptione doli mali elidi. Vide Couarruuiam ad regulam, Poſſeſſor 2. p. §. 6. n. 6. *Dubium.*

12 Alii tamen reiiciunt hanc diſtinctionem, tanquàm non ſatis in iure fundatam; & docent eandem eſſe rationem contractuum bonæ fidei & ſtricti iuris: Omnes enim aliquo modo validos eſſe, & poſſe exceptione doli elidi. Ita Ioannes Ignæus in L. contractus. ff.

de regulis iuris n. 150. Faber & Bellapertica apud Couarruuiam loco citato. Ratio eſt, quia quando metus dat cauſam contractui, non eſt omninò irritus, ſed in irritum reuocandus, vt ſupra dictum eſt: atqui metus & dolus in iure cenſentur paria, L. dolo, C. de inutilibus ſtipulationibus, & cap. Cum contingat, de iureiurando. Sed nolim hoc loco de hac re diſputare.

13. *Aſſertio quarta.* Si error vel dolus det cauſam contractui, & non proueniat ab eo, qui tecum paciſcitur vel contrahit, ſed ab aliquo tertio, vel à propria opinione, tunc contractus abſolutè validus eſt. Ita gloſſa in cap. Cum dilecti. de empt. & vendit. Bartholus in l. Et eleganter, ff. de dolo, in principio, Couarruuias in regulam Poſſeſſor, 2. p. §. 6. n. 6. & alii. Ratio eſt, quia nec eſt error circa ſubſtantiam rei, nec vlla interuenit iniuria partis; nec eſt vllum ius, quod talem contractum reddat irritum. Vnde ſequitur, eum, qui tali

con-

contractu aliquid conſecutus eſt, non teneri ad reſtitutionem, niſi contractus in irritum reuocetur; quia nullam iniuriam intulit.

14. An autem talis contractus, cognito errore, poſſit reſcindi & in irritum reuocari pro arbitrio eius, qui deceptus eſt, merito dubitari poteſt. Et quidem, ſi ſit contractus gratuitus, vt promiſſio vel donatio liberalis; puto reuocari poſſe, quia qui liberaliter aliquid promittit vel donat, non alio modo cenſetur donare vel promittere, niſi ſecundum intentionem, quam habet in donando vel promittendo, Ergo ſi ex errore donauerit vel promiſerit, cognito errore, poteſt reuocare, quia non fuit intentio donandi vel promittendi. Si autem cõtractus ſit oneroſus; aliqui putant non poſſe reuocari pro arbitrio decepti. 1. quia talis contractus non pendet ex ſola intẽtione & conſenſu vnius, ſed etiam ex conſenſu alterius, qui non eſt cauſa doli vel erroris, 2. quia vel deceptus es tua opinione, & ſic tibi *Dubium.*

 ipſi

ipſi imputare debes, quòd rem melius non examinaueris: vel dolo tertii, & ſic in illum actionem habes, vt habetur l. Et eleganter. ff. de dolo, & l. Proxeneta, ff. de proxeneticis.

15. Puto tamen opus eſſe diſtinctione. Quando enim error inuincibilis, qui dedit cauſam contractui, detegitur; vel res adhuc eſt integra, vel nón eſt. Si adhuc integra eſt, non teneris in conſcientia implere contractum, niſi fortè per ſententiam Iudicis cogaris. Hoc patet in ſponſalibus. Nã qui deceptus eſt, nó tenetur implere contractũ, ſimulatq; cognouerit aliquid ſubeſſe, quod ſi ab initio ſciuiſſet, noluiſſet contrahere. Si autem res non eſt integra, vt ſi contractus ſit vtrinq;, vel altera ex parte completus; iterum eſt diſtinguendum. Vel n. alter erat conſcius vitii ſeu defectus, vel nó erat. ſi nó erat conſcius, iura non concedunt reſciſſionem, ſed ſolũ actionem quanti minoris, id eſt, vt tanto minus ſoluas, quanti minoris, detecto vitio, rem eſſes empturus, vt habetur l.

13. ff. de actionibus empti, in principio. Quod non ſolum in contractu emptionis & venditionis, ſed etiam in permutatione locum habet, vt patet l. 19. in fine, ff. de ædilitio edicto. Si autem is, qui tecum contrahit, conſcius eſt vitii, contractus pro tuo arbitrio, detecto vitio, poteſt irritari vel confirmari, in tuum fauorem, vt colligitur ex citata l. 13. Ratio eſt, quia tunc cenſetur particeps doli. Tenebatur enim, ſaltem iure poſitiuo, aperire tibi omnia occulta rei vitia, vt ſtatuitur l. 1. ff. de ædilitio edicto. Itaq; ſi non fecit, contra iuſtitiam peccauit. Vide Medinam C. de reſt. q. 34.

CAPVT IV.

Quid requiratur, vt promiſsio iurata ſit valida?

1. VT promiſſio iurata, vel contractus iuratus, vim obligandi habeat, duo ſpectanda ſunt. Vnum ex parte promiſſionis; alterum ex parte iuraméti. Quod ad promiſſioné attinet, ſi illa per ſe valida ſit, iuxta ea, quæ hacte-

nus dixi; accedente iuramento, fit validior & firmior. Si autem per ſe valida non ſit, propter aliquem defectum; recurrendum eſt ad iuramentum, & videndum, an illud ſit validum, ita vt ratione illius pręſtanda ſit promiſſio, quæ alias ex ſe non eſſet præſtanda. Pro qua re notandæ ſunt hæ 2. regulæ.

Duæ regulæ de iuramento.

2. *Prior.* Quando id, quod iuramento alicui promittitur, ſine vllo promittentis peccato ſeruari poteſt, iuramentum eſt validum & ſeruandum. Intellige, ſi ille, in cuius fauorem factum eſt, illud ſeruari velit; & aliàs legitimè non relaxetur. Ratio huius regulæ eſt, quia honor & reuerentia diuinæ maieſtatis, quam iuramento in teſtem adduximus, poſtulat, vt efficiamus verum eſſe, quod promiſimus, ſi modò id licitè fieri poteſt, ne illam faciamus teſtem falſi.

3. *Poſterior.* Quando id, quod iuramento promittitur, ſine peccato promittentis ſeruari non poteſt, iuramentũ eſt inualidum & irritum. Ratio eſt, quia

nemo

nemo poteſt obligari ad peccatum. Id enim contradictionem implicat.

4 Vtraque regula apertè colligitur ex cap. Cum contingat, de iureiurando vbi dicitur, *ſeruari debere huiuſmodi iuramenta* (quæ fiunt ſuper contractu iure ciuili non obligante) *ſine vi & dolo, ſponte præſtita; cùm in alterius præiudicium non redundent, nec obſeruata vergant in diſpendium ſalutis æternæ.* Idem habetur cap. 2. de pactis. in 6. Vnde à contrario ſenſu colligitur, non eſſe ſeruãda, ſi obſeruatio vergat in diſpendium ſalutis. Vergit autem, ſi eſt peccatum mortale aut veniale. Idem colligitur ex illa regula iuris in 6. *Non eſt obligatorium iuramentum, contra bonos mores præſtitum.* Quod intellige, de bonis moribus naturalibus, quorum contrarium eſt peccatum; non de ciuilibus, quos tantum expedit eſſe in republica, vt benè ſit ordinata politicè. Vide Syluestrum V. Pactum n.8.& 11. *Ex iure canonico.*

5. Hic diligenter notandum eſt, aliter implendum eſſe promiſſum, quando

promiſſio ex ſe valida eſt, & accedit iuramentum; aliter verò, quando ex ſe inualida eſt, & accedit iuramẽtum. Nam in priori caſu implendum eſt, tum vi promiſſionis, quæ per ſe obligat; tum vi iuramenti, quod addit nouam obligationem. In poſteriori, vi ſolius iuramenti, non promiſſionis, quippe quæ ex ſe inualida ſit. Vnde, ſi hoc caſu relaxetur iuramentum, ad nihil teneris; ſi in priori, adhuc teneris vi promiſſionis, quamuis non iuramenti.

6. Exemplo fiet res clarior. Liberè, & cum iuramento promiſiſti amico centum aureos, & ille promiſſionem iuratam acceptauit; teneris duplici titulo, nempè promiſſionis & iuramenti. Si iuramentum legitimè relaxetur, adhuc teneris ex promiſſione. Contra, vi ſeu graui metu coactus, promiſiſti latroni totidem aureos, & interuenit iuramentum; teneris ſolo titulo iuramenti, quo legitimè relaxato, ſolutus es omni obligatione. Ratio differentiæ eſt, quia per promiſſionem ex ſe validam; confers

pro-

promiſſario ius ad rem promiſſam; non autem per inualidam. Idem ſeruata proportione, dicendum eſt de contractu ſeu promiſſione onceroſa.

7. Quod dixi de iuramenti relaxatione, explicandum eſt. Generatim loquẽdo, dupliciter tolli poteſt obligatio à Iuramento. 1. impediendo, ne illam ab initio inducat. 2. tollendo iam inductam. *Quod ad primum* attinet, obligatio iuramẽti poteſt impediri per legem, ſi lex ſtatuat, vt iuramentum contractui vel promiſioni alicui adiectum, ſit irritum, & nullam inducat obligationem. Sic Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. c. 16. de Regularibus, irritum reddit iuramentum adiectum renunciationi bonorum, ſi fiat ante bimeſtre, quod præcedit profeſſionem. Nimirum, vt libertati ingredientium conſuleret, & omnem coactionem arceret. Sic in regno Luſitaniæ irriti redduntur per legem omnes contractus, obligationes, conuentiones, promiſſiones, remiſſiones, & diſtractus iuramento con- *Obligatio iuramẽti impediri poteſt.*

fir-

firmati, ſi alioquin ad forum ſæculare eorum cognitio pertinebat, niſi cum Regis facultate iuramẽtum appoſitum fuerit. Simili ferè modo in regno Caſtellæ, exceptis quibuſdam contractibus, vt refert Molina diſp. 149. Quòd ideò factum eſt, ne lites ſuper huiuſmodi contractibus traherentur ad forum eccleſiaſticum. Iuramentum enim facit, vt cauſa, quæ aliàs merè eſt ciuilis, fiat fori mixti, vt patet ex cap. finali, de foro compet. in 6.

Obiectio. 8. *Obiicies*. Quomodo fieri poteſt, vt lex vel poteſtas humana impediat obligationẽ iuramẽti, cum illa naturaliter & neceſſario reſultet ex iuramẽto? Nã iure naturæ obligamur, ne Deũ faciamus teſtem falſi. *Reſpondeo*. Dupliciter id fieri poteſt. Primo, ſi lex humana reddat eũ inhabilẽ ad acceptandũ, in cuius fauorem factum eſt iuramentum promiſſorium. Cum enim hoc iuramentum non obliget, niſi promiſſio acceptetur à promiſſario, ſanè ſi hic ſit inhabilis ad acceptandum, nulla poteſt naſci obligatio.

Quòd

Quòd autem lex ciuilis poſſit inducere talẽ inhabilitatẽ, certũ eſt, quia ſi poteſt aliquẽ reddere inhabilem ad officia, ad contractus, ad alienationes, ad acquiſitionem bonorum, & ſimilia, cur non etiam ad validè acceptãdam alterius promiſſionem? Secundo, poteſt fieri, ſi princeps per legem à ſe poſitam, condonet ſeu remittat obligationẽ, hoc ipſo, quo iurans tentat illam inducere. Si enim homo priuatus, in cuius fauorem fit promiſſio iurata, poteſt ſtatim remittere obligationem, & cedere ſuo iure, cur non Princeps, quatenus eſt ſuperior illiꝰ priuati hominis, poſſit eandem, nomine ſui ſubditi, iuſta de cauſa remittere?

9. *Quod ad ſecundum* attinet, obligatio iuramenti iã inducta, poteſt tolli variis modis. *Primo* mutatione materiæ, vt ſi res iurata fiat impoſſibilis iuranti, aut illicita. *Secundo*, condonatione; vt ſi is, in cuius fauorem factum eſt, remittat obligationem. *Tertio*, commutatione; vt ſi ille, cui factum eſt; concedat aliud opus loco illius, quod iuramento promiſ- *Obligatio iuramenti tolli poteſt.*

miſſum eſt,præſtari. *Quarto*, irritatione; vt quando materia iuramenti promiſſorii ſubeſt alterius poteſtati. *Quinto*, diſpenſatione; vt quando ſuperior diſpenſat tecum, vt non tenearis alteri præſtare, quod cum iuramento illi promiſiſti. Hoc tamen non poteſt facere ſuperior, niſi legitima cauſa ſubſit; quia non poteſt ius alterius tollere ſine iuſta cauſa. Cauſæ iuſtæ ſunt hæ. 1. ſi metu vel fraude extortum. 2. ſi alia iniuſtitia interceſſit, vt cum vſurarius exigit iuramentum de ſoluendis vſuris. 3. in iuſtam pœnam. 4. ſi bonũ commune poſtulet; vt ſi cũ iuramento promittas non accuſare. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7. & 9. Petrum Arragonium ibid. Sylueſtrum V. Iuramentum 5. & alios.

Obiectio. 10. *Dices*, Quomodo ſuperior poteſt diſpenſare in iuramento? Nam licet princeps per ſuã legẽ poſſit aliquo modo impedire, ne oriatur obligatio ex iuramento, vt dictũ eſt paulò ante; tamen non videtur poſſe tollere obligationem,

nem, poſtquam inducta eſt. Hoc enim nihil aliud eſſet, quam diſpenſare cum aliquo, vt poſtquam iuramento aliquid confirmauit, poſſit eſſe periurus, & facere Deum teſtem falſi. *Reſpondeo.* Aliud eſt, immediatè tollere obligationem iuramenti ſemel inductam; aliud eſt, aliquid ponere vel tollere, quo poſito vel ſublato, ſpontè ceſſat obligatio. Illud prius non poteſt facere Superior; poſterius, non ſolum Superior, ſed etiam alii poſſunt. Pro quo notandum eſt, in iuramento promiſſorio tacitè includi aliquas conditiones, quibus appoſitis vel ſubtractis, ſponte ceſſat obligatio iuramenti, ſine vllo periculo periurii. Sunt autem hæ, & ſimiles; Promitto & iuro me tibi hoc præſtiturum, nempè, *ſi velis, niſi remittas; niſi Superior, cui materia ſubeſt, contradicat; niſi ipſe ſua authoritate condonet.* Itaq; ſi aliqua harum conditionum ponatur vel tollatur, vt ſi remittas mihi, quod promiſi, vel ſi ſuperior contradicat aut condonet; obligatio iuramenti ceſſat.

CAP.

CAPVT V.

Vnde oriatur obligatio validæ promiſsionis?

1. IVxta triplicem promiſſionem, nempe gratuitam; oneroſam, & iuratam, de quibus actum eſt, ponam tres concluſiones. *Prima eſt.* Obligatio qua quis tenetur in promiſſione gratuita ac liberali, oritur ex duplici virtute nimirum Veritatis & Fidei. Vnde ſi non præſtat, dupliciter peccat. 1. quia mendax eſt, contra virtutem Veritatis. 2. quia perfidus & infidelis eſt, contra virtutem Fidei ſeu fidelitatis.

2. *Altera Concluſio.* Obligatio, qua quis tenetur præſtare, quod promiſit in contractu oneroſo, oritur ex triplici virtute, nempe Veritatis, Fidelitatis & Iuſtitiæ. Vnde ſi non præſtat, tripliciter peccat. 1. quia mendax eſt. 2. quia perfidus ſeu infidelis. 3. quia iniuſtus.

3. *Tertia Concluſio.* Obligatio, qua quis tenetur præſtare, quod promiſit

cum

cum iuramento, non ſolum oritur à virtutibus prædictis, ſed etiam à virtute Religionis. Vnde ſi promiſſio fuit gratuita, accedente iuramento, tenetur ex triplici virtute, Veritatis, Fidelitatis, Religionis: ſi oneroſa, ex quadruplici, Veritatis, Fidelitatis, Iuſtitiæ & Religionis: Et ſi non ſeruet, eſt mendax, perfidus, iniuſtus, periurus.

4 Hæc generatim. Nunc ſingulæ virtutes, & earum obligationes ſpeciatim explicandæ ſunt. Ac primo, virtus Veritatis ad duo nos obligat. 1. vt ſincerè, non fictè, promittamus, id eſt, vt quod verbis promittimus, etiam animo promittamus. 2. vt opere præſtemus, quod promiſſum eſt. Scholaſtici explicant his terminis; *vt verba noſtra conformemus menti; & facta conformemus verbis.* Vtrumque enim requiritur, vt quis ſit verax in dicendo vel promittendo, vt docet Caietanus in 2.2.q.113.artic. 1. ſub finem. & colligitur ex D. Thoma 2.2.q.80. artic. vnico ad 3. *Obligatio Veritatis.*

Obligatio Fidei. 5. *Virtus Fidei* ſeu fidelitatis ad vnum nos obligat, nempe vt quod promiſimus, opere præſtemus. Et quamuis hæc obligatio videatur eſſe eadem cum poſteriori obligatione Veritatis; reuera tamen differt. Primò, quod Obligatio Veritatis latius pateat, quàm Fidelitatis. Hęc enim ſolum habet locũ in affirmatione promiſſoria; illa etiã in non promiſſoria. (D.Thom. loc.cit.) Secundò, quod obligatio Fidelitatis ſit maior, quã Veritatis. Qui .n. promittit ſe aliquid facturum, magis obligatur, quàm qui ſine promiſſione affirmat. Nam qui ſolum affirmat, vno duntaxat titulo obligatur ad præſtandum, ne videlicet ſit mendax in verbis. Qui autem promittit, duplici titulo obſtringitur; tum, ne ſit mendax in verbis; tum etiam, ne violet ius alterius, quod habet ad rem promiſſam. Nã promiſſor, non ſolum conſtituit ſe debitorem, vt caueat mendacium; ſed etiam tribuit alteri ius ad exigendum promiſſum.

6. *Virtus Iuſtitiæ*, quę habet locum

in contractibus ſeu promiſſionibus onerosis, obligat nos; vt tribuamus vnicuiq; quod ſuum eſt ratione cõtractus. Hinc generatim definitur ab Vlpiano l. iuſtitia, ff. de iuſtitia & iure; *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua volũtas ius ſuũ cuiq; tribuendi.* Similia habent D. Aug. libr. 19. de ciuitate Dei, c. 21. D. Ambr. l. 1. de officiis, c. 24. D. Thom. 2. 2. q. 58. & alii paſſim.

7. *Virtus Religionis* obligat nos, vt Deo reuerentiam & debitum cultum exhibeamus, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 81. art. 2. Hoc autem fieri poteſt variis modis. Vno, per iuramentum, de quo nunc agimus. Iuramentum enim eſt externus cultus, quo profitemur Deum eſſe infallibilis veritatis, eumq; adducim⁹, vt teſtetur nos loqui verum. Si quis ergo abutatur hoc cultu, & cùm deberet Deũ adducere in teſtem veri, adducat eum in teſtem falſi; facit contra obligationẽ virtutis Religionis, & periuriũ cõmittit. Hactenus breuiter de obligatione earũ virtutũ, quæ locũ habent in promiſſionib. & pactis. Nunc quanta ſit hæc obligatio, videndũ eſt.

CAPVT VI.

Quanta ſit obligatio validæ promiſsionis?

1 DIxi hanc obligationem oriri ex variis virtutibus, nempe Veritatis, Fidelitatis, Iuſtitiæ & Religionis. Vt ergo conſtet, quanta ſit hæc obligatio, explicandum eſt, quanta ſit obligatio dictarum virtutum. Et quia ſunt 4. virtutes, ponam totidem concluſiones.

2. *Prima concluſio.* Virtus Veritatis, qua teneris ſincerè promittere, & promiſſum præſtare, ne ſis mendax, ſemper obligat ſub peccato: Et quidem per ſe non obligat, niſi ſub veniali; per accidens tamen ratione damni, vel iniuſtitiæ, poteſt obligare ſub mortali. Ratio eſt, quia mendacium ſemper eſt peccatum: & quidē, ſi nemini noceat, non eſt niſi veniale; ſi tamen noceat grauiter, poteſt eſſe mortale. Ita D. Thom. in 22. q. 110. art. 2. & 4. vbi diſtinguit triplex mendacium, nempe iocoſum, officioſum,

ficioſum,& perniciosſum:& duo priora dicit eſſe venialia; tertium, mortale. Vocatur autem iocoſum, quod tantùm ioci ſeu recreationis cauſa profertur; officioſum, quod prodeſt alicui; pernicioſum, quod iniuſtè nocet. Poteſt verò duobus modis eſſe pernicioſum. Primo, quia eſt iniurioſum Deo; cuiuſmodi eſt omne mendaciũ in rebus fidei, in ſacramento confeſſionis; in iuramento. Secundo, quia eſt iniurioſum proximo, vt contingit in detractione, falſo teſtimonio, & iniquis contractibus.

3. Vt hæc concluſio melius intelligatur, ſingulæ illius partes explicandæ & examinandæ ſunt. Ac primo quæri poteſt, an omne mẽdacium ſit peccatum? 2. an ex natura ſua ſit peccatum, an tantum ex prohibitione? 3. an ita ſit peccatum, vt in nullo caſu ſit licitum? 4. an vnum alio ſit grauius peccatum? *De mendacio.*

4. *Quod ad primum* attinet, Catholici docent, Omne mẽdacium eſſe peccatum. Ratio eſt clara, quia quidquid Deus prohibet & damnat, peccatum eſt: *Omne mendacium eſſe peccatum*

eſt: at prohibet & damnat omne men-dacium. Leuit. 19. 11. *Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum ſuum.* Pſal. 5. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Prouerb. 6. 16. *Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius; oculos ſublimes, linguam mendacem &c.* Prouerb. 13. 5. *Verbum mendax iuſtus deteſtabitur.* Sap. 1. 11. *Os, quod mentitur, occidit animam.* Eccleſ. 7. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium.* Epheſ. 4. 25. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra.* Coloſſenſ. 3. 9. *Nolite mentiri inuicem.*

5. Ex his & ſimilibus teſtimoniis conſtat, omne mendacium prohibitum eſſe, ac proinde ſine peccato fieri non poſſe. Nunc ſequitur *altera quæſtio*, an ex natura ſua ſit peccatũ, ſicut adulterium, blaſphemia, odium Dei; an tantum ex prohibitione, ſicut comeſtio fructus in paradiſo? Conſentiunt Theologi; ex natura ſua peccatum eſſe. Nam mendacium natura ſua continet

Ex natura ſua.

tripli-

triplicem deformitatem ſeu malitiam, rectæ rationi repugnantem; nempe abuſum ſermonis, deceptionem proximi, & violationem amicitiæ humanæ. Qui enim mentitur, primùm quidem abutitur ſermone. Nam vſus linguæ ac ſermonis ideo à natura datus eſt homini, vt per eum internos ſuos conceptus, qui reconditi ſunt, aliis manifeſtet. At contra fit per mendaciũ. Hinc ſequitur deceptio proximi. Nã cum aliud mente cogitas, aliud verbo exprimis; proxim⁹, qui ſincerè te loqui exiſtimat, falſà opinione imbuitur. Putat enim te id ſentire, quod loqueris. At tu ſecus facis. Vnde, quãtũ in te eſt, violas naturale ius amicitiæ. Facis n. alteri, quod tibi nolles fieri, quod eſt cõtra charitatẽ. Hac ferè ratione vſus eſt Auguſtin. in Enchiridio cap. 22. vbi ſic habet; *Omne mendacium ideo dicendum eſt eſſe peccatum, quia homo debet loqui, quod animo gerit. Omnis autem qui mentitur, contra id, quod animo ſentit, loquitur. Et vtique verba propterea ſunt inſtituta, non per quæ ſe inuicem homi-*

nes, fallant, ſed per quæ in alterius quiſque notitiam cogitationes ſuas proferat. Verbis igitur vti ad fallaciam, non ad quod inſtituta ſunt, peccatum eſt. &c.

6. Idem probat Auguſtinus lib. cõtra mendacium ad Conſentium cap. 18. ex illo 1. Ioan. 2. 21. *Quoniam omne mendacium ex veritate non eſt.* Ex quo loco ſic argumentatur; Qui docet aliquod mendacium eſſe licitum, vel verum docet, vel falſum. Si falſum, non eſt ei credendum: ſi verum, iam aliquod mendaciũ ex veritate eſt, quod eſt contra Apoſtolum. Verba Auguſtini ſunt hæc; *Hoc ſcio, quod etiam, qui docet oportere mentiri, verum docere ſe vult videri. Nam ſi falſum eſt, quod docet, quis falſæ velit ſtudere doctrinæ, vbi & fallit docens, & fallitur diſcens? Si autem vt aliquem poßit inuenire diſcipulum, docere ſe aſſerit verum, cum doceat eſſe mentiendum, quomodo erit vllum ex veritate mendacium, Ioanne Apoſtolo reclamante, Omne mendacium non eſt ex veritate? Non eſt ergo verum, aliquando eſſe mentiendum. Et quod non eſt verum, nemini eſt omninò ſuadendum.* Et paulò

poſt

poſt cap.19. *Quiſquis mihi perſuadendo & defendendo vllo mẽdacio contradicit, quid dicit, ſi verum non dicit? Si autem propterea eſt audiendus, quoniã verum dicit, quomodo me vult facere verum dicendo mendacem? Quomodo mendacium patronam ſibi adhibet veritatem? An aduerſario ſuo vincit, vt à ſeipſa vincatur? Quis hanc abſurditatem ferat? Nullo ergo modo dixerimus, eos qui aſſerunt aliquando eſſe mentiendum, id aſſerendo, eſſe veraces, ne quod eſt abſurdiſſimum & ſtultiſſimum credere, veritas nos doceat eſſe mendaces. Quale eſt enim vt eſſe adulterandum nemo diſcat à caſtitate, Deum offendendum, nemo diſcat à pietate, cuiquam nocendum, nemo diſcat à benignitate; & eſſe mentiendum, diſcamus à veritate? Porrò, ſi hoc non docet veritas, non eſt verum; ſi non eſt verum, non eſt diſcendum; ſi non eſt diſcendum, nunquam igitur eſt mentiendum.* Hæc Auguſtinus.

7. Eodem ſpectat illud Ioannis 8. 44. de Diabolo; *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater eius.* Vnde ſic concludo; Id, cuius primus author & inuentor eſt diabolus,

non poteſt eſſe, niſi malum, cum è contrario, Deus ſit primus author omnis boni: ſed Diabolus eſt primus author & inuentor mendacii: Ergo mendacium non poteſt eſſe, niſi malum. Minor patet ex verbis citatis, *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur*, id eſt, vtitur propria inuentione & malitia. Nemo enim docuit ipſum mentiri, ſed ipſe alios ſuo exemplo docuit, cùm dixit in paradiſo, *Nequaquam moriemini*. Igitur mendax eſt, & pater mendacii. Eleganter Auguſtinus tract. 42. in Ioannem; *Quomodo Deus pater genuit filium Veritatem; ſic Diabolus genuit quaſi filium Mendacium.*

Nunquã licitum eſſe mendacium.

8. *Tertia quæſtio eſt*. An mendaciũ ita ſit peccatum, vt in nullo caſu, licitũ ſit mentiri, ne tunc quidem, quando mentiendo nemini obeſſes, & tamen alicui prodeſſes, vel ad conſeruandã vitam, pudicitiam, famam, ſanitatem; vel ad grande aliquod malum euitandum? Antiqua hæc quæſtio eſt. Et quidem Plato, Priſcillianiſtę, Origenes, & Caſſianus, putarunt id licitum eſſe. At contra ſen-

ſentiunt omnes Theologi & Orthodoxi Patres. Sanè D. Auguſtinus cùm hanc ipſam quæſtionem propoſuiſſet in Enchiridio cap. 13. tandem cap. 22. reſpondet his verbis: *Nec ideò vllum mendacium putandum eſt non eſſe peccatum, quia poſſumus aliquando alicui prodeſſe mentiendo. Poſſumus enim & furando aliquando alicui prodeſſe, ſi pauper, cui palam datur, ſentit commodum, & diues, cui clam tollitur, non ſentit incõmodum; nec ideò talè furtum quiſquam dixerit non eſſe peccatum. Poſſumus & adulterando prodeſſe, ſi aliqua, niſi ad hoc ei conſentiatur, appareat amando moritura, & ſi vixerit, pœnitendo purganda, nec ideò peccatum negabitur, tale adulterium. Si autem meritò nobis placet caſtitas, quid quæſo offendit Veritas, vt propter alienam vtilitatem illa non violetur adulterando, & violetur iſta mentiendo? Non ideò mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro ſalute quorundam mentimur.* *Ex Aug.*

9. Eandem quæſtionem prolixius diſputat idem Auguſtinus in libro de mendacio ad Conſentium, & al-

& allatis in vtramq́ partem variis ſcripturæ teſtimoniis, cap. vltimo ſic concludit; *Elucet igitur diſcuſſis omnibus, nihil aliud illa teſtimonia ſcripturarum monere, niſi nunquam eſſe omninò mentiendum.* Et poſtea ſubdit; *Quiſquis autem eſſe aliquod genus mēdacii, quod peccatum non ſit, putauerit, decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem arbitratur aliorum.*

Ratio. 10. Huius rei efficaciſſimam rationē aſſignant Theologi in hunc modum; Quæ intrinſecè & ex natura ſua mala & illicita ſunt, nunquam benè & licitè fieri poſſunt, etiamſi ob bonum finem fiant: ſed mendacium intrinſecè & ex natura ſua malum eſt, vt ſupra probaui: Ergo mendacium nunquam benè & licitè fieri poteſt, ob quemcunq́ finem fiat. Maior patet, quia quod intrinſecè, & ex natura ſua malum eſt, hoc per nullam circumſtantiam extrinſecam poteſt fieri bonum. Nam circumſtantiæ extrinſecæ & accidentales non mutant naturam & intrinſecam rei eſſentiam. Rectè Auguſtinus lib. contra mendacium

cium cap. 7. *Intereſt quidem plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intentione quid fiat: Sed ea, quæ conſtat eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione, facienda ſunt.*

11. Hoc ſenſu dixit Apoſtolus Rom. 3. 8. *Non eſſe facienda mala vt eueniant bona:* quia quod ex ſe malum eſt, non fit licitum, propter intentionem boni finis. Et Auguſtinus libro contra mendacium cap. 1. oſtendit ex eodem fundamento, non licere mentiri, vt hæreticos conuertamus. Sic enim habet, *Quomodo igitur mendacio mendacia rectè potero proſequi? An & latrocinio latrocinia, & ſacrilegio ſacrilegia, & adulterio ſunt adulteria perſequenda? Si autem veritas Dei in meo mendacio abundauit, nunquid & nos dicturi ſumus, Faciamus mala, vt veniant bona? Quod vides quemadmodum deteſtetur Apoſtolus. Quid eſt enim aliud, mentiamur, vt hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, niſi, faciamus mala, vt veniant bona?* Et infra cap. 7. *Nam ſi propterea iuſta ſunt mendacia, quia hoc animo fiunt, vt occulti hæretici detegantur, poterunt iſto modo, ſi eo-*

ſi eodem animo fiant, caſta eſſe adulteria. Et infra in eodem cap. *Quis eſt, qui dicat, vt habeamus, quod demus pauperibus, faciamus furta diuitibus, aut teſtimonia falſa vendamus?* Et iterum ibidem; *Quis iſta dicat niſi qui res humanas, omnesque conatur mores legesquè ſubuertere? Quod enim ſceleratiſſimum facinus, quod turpiſſimum flagitiũ, quod impiiſſimum ſacrilegium non dicatur poſſe fieri rectè atq́; iuſtè, ſi ſemel conceſſerimus, in omnibus malis operibus hominum, ideò, non quid fiat, ſed quare fiat, eſſe quærendũ, vt quæcunq́; propter bonas cauſas facta inueniũtur, nec ipſa mala eſſe iudicentur?* Hæc & plura Auguſtin.

Mendacia non eſſe paria.

12. *Quarta quæſtio eſt*, An omnia mendacia ſint æquè grauia peccata? Negant Catholici cum Auguſtino in Enchiridio cap. 18. vbi ſic habet; *Mihi autem videtur, peccatum eſſe quidem omne mendacium, ſed multum intereſſe, quo animo, & quibus de rebus quiſq́; mentiatur. Non enim ſic peccat ille, qui conſulendi, quomodo ille, qui nocendi volũtate mentitur. Nec verò tantum nocet, qui viatorem mentiendo in diuerſum iter mittit, quantum is, qui viam vitæ, mendacio*

fal-

fallente, deprauat. Et ibidem cap. 22. cum dixiſſet, omne mendacium eſſe peccatum, etiam illud, quod fit pro ſalute aliorum, de eo ſic ſubdit; *Peccatum ergo eſt, ſed veniale, quod beneuolentia excuſat, & ideò fallacia damnat.* Et ratio eſt clara quã inſinuat Auguſtinus, quia grauius peccat, qui mentiendo nocet, quam qui nõ nocet, ſed prodeſt.

13. Hactenus de obligatione Veritatis, & de oppoſito mendacio, deinceps de obligatione aliarum virtutum, nempè Fidelitatis, Iuſtitiæ, & Religionis, dicendum eſt. Sed multo breuius & cõpendioſius. Nam ſi ſemel conſtet, Veritatem ſemper obligare ſub peccato, ita vt nunquam liceat mentiri, facilè etiam conſtabit, Fidelitatem, Iuſtitiam & Religionem ſemper obligare, ita vt nũquam liceat eſſe perfidum, iniuſtum, aut ſacrilegum. Hæ enim Virtutes magis obligant, quam Veritas, & oppoſita earum vitia, grauiora ſunt, quàm merum & ſimplex mendacium. Sit ergo

14. Se-

Fidelitas obligat ſub mortali.

14. *Secunda Concluſio.* Virtus Fidelitatis, qua teneris promiſſum præſtare, ne ſis infidelis & perfidus, per ſe obligat ſub mortali, niſi paruitas materiæ excuſet. Ita Nauarrus cap. 18. num. 6. Sotus lib. 7. de iuſt. q.2. art.1. ad 1. Richardus in 4. d.38. circa 3. principale q. 3. Antoninus 2. p. tit. 20. cap.1. §.4. & Syluester V. pactum n. 4. Hic ſuppono, quod ſupra inſinuaui, plus eſſe promittere, quam affirmare. Nam qui promittit alteri, ſe aliquid illi daturum; non tantum affirmat ſe daturum, ſed etiam obligat ſe illi, & conſequenter tribuit illi ius ad exigendum id, quod promittitur. Hoc autem ius violatur, quando promiſſor non ſeruat fidem. Hinc probatur Concluſio primò, quia violare ius alterius in re graui, eſt peccatum mortale, vt per ſe patet: ſed virtus Fidelitatis obligat nos, ne violemus ius alterius, quod habet ad rem promiſſam: Ergo hæc obligatio, in re graui, eſt ſub peccato mortali.

15. Secundo probatur, quia hæc obligatio

ligatio Fidelitatis in promittente eſt tanta, vt tribuat actionem in foro externo, & promiſſor cogatur implere, quod promiſit, præſertim ſi formula ſtipulationis interuenerit, vt omnes concedunt: Ergo eſt obligatio ſtricta: Ergo in re graui ſub peccato mortali. *Obiicies.* Promiſſio ex ſe non habet tantam vim, vt tribuat actionem in foro externo, ſed ex formula ſtipulationis ſuperaddita. *Reſpondeo.* Hæc formula non reddit promiſſionem firmiorem in foro conſcientię, ſed ſolum in foro externo, quia præſumitur maiori cum deliberatione facta, quando ſtipulatio interuenit. Deinde, tametſi iure Digeſtorum requiratur ſtipulatio, vt promiſſio ſimplex tribuat actionem in foro externo; tamen iure Codicis non videtur requiri, vt plęriq; colligunt ex l.1. ſi quis argentum, C. de donationibus. Nec in regno Caſtellæ requiritur, vt notat Molina tractat.2. de iure & iuſt. diſput. 254. Poſtremò, quicquid ſit de iure ciuili, tamen iure canonico conceditur actio ex promiſ-

ſione acceptata, etiamſi formula ſtipulationis non interuenerit, vt patet ex c. 1. de pactis, & eſt communis ſententia Doctorum, teſte Gomezio tom. 2. c. 9. n. 2. & Couarruuia in c. Quamuis pactum, p. 2. §. 4. n. 14. & 15. Nec refert, quod ius canonicum requirat expreſſionem cauſæ; quia dum cauſam non exprimis, cur promittas, videris per errorem promittere: quæ tamen præſumptio ceſſat in foro conſcientię. Vide Syl-ueſtrum V. pactũ. n. 3. & Nauar. loc. cit.

16. Tertiò probatur teſtimonio Chriſti, qui expreſsè docet præceptum fidelitatis eſſe vnum ex grauioribus præceptis diuinæ legis. Sic enim ait, Matth. 23. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ; quia decimatis menthã & anethum; & reliquiſtis, quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam, & fidem.* Hic per fidem intelligit fidelitatem in pactis. Hanc ait eſſe ex grauioribus, quæ in lege præcepta ſunt. Et ita res habet. Nam in veteri lege, ea pręcepta habebãtur maioris momenti, quorum tranſgreſſio debebat ſacrificio

expiari:

expiari: tale autem fuit præceptum fidelitatis in ſeruandis pactis, vt colligitur ex illo Leuit. 6. 2. *Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo ſuo depoſitum, quod fidei eius creditum fuerat, reddet omnia, & pro peccato ſuo offeret arietem immaculatum de grege.* Vnde Chriſtus; *Væ vobis Scribæ & Phariſæi.* Cauſam addit; *quia reliquiſtis fidem.* Certè, quando Chriſtus minatur alicui Væ, euidens ſignum eſt magni alicuius criminis perpetrati.

17. Quartò probatur ab effectu. Nam ex ſeruata pactorum fide, ſequitur fauor Dei & hominum; gloria & amplitudo nominis; ſecuritas populi; tranquillitas reipublicæ; belli & pacis incorrupta fœdera. Ex perfidia, omnia contraria. Hoc prolixè explicat Petrus Ribadinera libr. 2. de Principe Chriſtiano, cap. 15. Et præclaris exemplis illuſtrat Lipſius libro 2. monitorum politicorum cap. 13. Legantur Hiſtoriæ. Quoties per contemptum inuenies illud; *Punica fides: Græca fides; Cretenſes ſemper*

mendaces. Quoties cum ſumma laude; *Dictum factum*; *Verbum Regis, ſigillum Regis*; *Germana fide & conſtantia*; *ex Iouis tabulis*; & quæ ſimilia ſunt.

18. *Tertia Concluſio*. Virtus iuſtitiæ, qua tenemur promiſſum prȩſtare in pactis & contractibus oneroſis, ſemper obligat ſub mortali, niſi paruitas materiæ excuſet. Ita paſſim Theologi cum D. Thoma in 2.2.q.59.art.4. Et ratio eſt, quia iuſtitia ad hoc obligat, vt des alteri, quod illi iure debetur, iuxta illud Vlpiani; *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuiq; tribuendi*: At non dare alteri, quod illi iure debetur, eſt peccatũ mortale in re graui, quia eſt aperta iniuſtitia, quam paſſim deteſtatur ſcriptura. Pſal. 5.6. *Non permanebunt iniuſti ante oculos tuos*. Et Pſalm. 36.28. *Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit*. Et Deut. 25.16. *Abominatur Dominus eum, qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam*. Et apud omnes gentes ſolet grauiter animaduerti in eos, qui iuſtitiam violarunt, vt in fures, homicidas, raptores, falſos teſtes,

coruptos iudices, & id genus hominum perditorum.

10 Hæc obligatio iuſtitiæ, tametſi affinis ſit obligationi fidelitatis (vtraq; enim aſtringit, vt non violes ius alterius) tamen reipſa ab ea differt, & multo maior eſt. Nam maius ius eſt, quod oritur ex contractu oneroſo, quàm quod ex ſimplici promiſſione. Primò, quia promiſſio poteſt facilius reuocari, quàm contractus. 2. promiſſio ſolum tribuit ius remotum ad rem promiſſam. 3. ſi promiſſor non ſoluat, non tenetur ad compenſationem lucri ceſſantis; at cõtrahens, ſi violet contractum, tenetur. 4. promiſſio non impedit, quo minus res promiſſa dicatur poſtea gratis dari; contractus autem impedit donationẽ gratuitam. Denique, maior cenſetur iniuria, ſi quis centum aureos ex contractu oneroſo debitos non ſoluat, quàm ſi ex liberali tantum promiſſione deberentur.

20. *Quarta concluſio.* Virtus Religionis, qua obligaris promiſſum aut pa-

ctum iuratum præſtare, ne ſis periurus; per ſe obligat ſub mortali. Nam periurium eſt peccatum mortale, & quidem grauiſſimum, vt omnes fatentur cum D. Thoma in 2.2.q.98.art.3. Ratio eſt, quia qui falſum iurat, facit Deum, quantum in ſe eſt, approbare falſum; quæ eſt atrox iniuria. Hinc grauiſſimæ pœnæ conſtitutę ſunt in periuros. Apud Schytas & Ægyptios plectebantur capite. Apud Indos, manuum pedumq; extremorum acciſione. Iure ciuili ſunt infames, ſi periurium ſit in nocumẽtum alterius, Gloſſa in l. ſi quis maior, C. de tranſactionibus. Iure canonico ſunt etiam infames, cap. Infames, & cap. Quicunque, 6. q. 1. quod intellige, ſi res eſt notoria. Vide Couarruu. in cap. Quamuis pactum p. 1. §. 7. n. 2.

21. Ex dictis conſtat, quanta ſit obligatio promiſſionis. Nã ſi gratuita ſit, obligat duplici titulo: ſi oneroſa, triplici: ſi iurata, quadruplici. Et omnis hæc obligatio, excepta vna, vt plurimum eſt ſub mortali. Nunc ad præcipuam quæſtionem accedamus.

CAPVT VII.

An in promiſſione valida & obligandi vim habente, ſeruanda ſit hæreticis fides?

1. HActenus oſtendi, quænam ſit promiſſio valida, & quanta ſit eius obligatio. Nunc queritur, an ſi aliàs valida ſit, & reuera vim obligandi habeat; deſinat obligare ex eo præcisè, quòd hæretico facta ſit; & conſequenter, an tenearis implere, quod hæretico promiſiſti?

2. Suppono, quoſdam eſſe caſus, in quib. promiſſio aliàs valida, deſinit obligare, ex ſententia Theologorũ & Canoniſtarum. Primò, ſi res promiſſa fiat illicita, vel inutilis vel impoſſibilis. 2. ſi ſtatus rerum vel perſonarũ ita mutetur, vt promiſſor ſecundum iudicium prudentum non videatur illum euentũ voluiſſe comprehendere; quod ex cõditione rei promiſſæ, promiſſionis, & promiſſarii diſpoſitione, cęteriſq; circumſtantiis iudicandũ eſt, 3. quando duo viciſſim ſibi *Quando promiſſio valida deſinat obligare.*

 aliquid

aliquid promiſerunt, & alter non vult implere promiſſum. Tunc enim alter non tenetur, ſed poteſt vti compenſatione. Hic habet locum ille verſiculus; *Frangenti fidē, fides frangatur eidem.* 4. quando aliquid promiſſum eſt ob cauſam, quæ non ſubeſt; vt ſi promiſeris, quod putes te accepiſſe ab ipſo aliquod beneficium, cum non acceperis. Tunc enim nō teneris implere. Vide D. Thom. in 2.2.q.110.art.3.ad 5. Caietanum ibid. q.113. art.1. ſub fin. Nauar. in Manuali c.18.n.7.& alios. In his & ſimilib. caſib. deſinit promiſſio, aliàs valida, obligare; ſiue Catholicis facta ſit, ſiue hæreticis.

Status quæſtionis.

3 Nunc difficultas eſt, an extra hos caſus, ex eo præcisè deſinat obligare, quia hæreticis facta eſt? Vel, an præter caſus enumeratos, adiiciendus ſit alius, nempe hæreſis? Catholici duo docent. Primò, Hæreticis non facilè promittendam eſſe fidem. 2. ſi tamen promiſſa ſit, ſeruandam eſſe. Hæc breuiter explicabo per duas concluſiones.

4. *Prima concluſio.* Cum Hæreticis

cis non facilè ineundi ſunt contractus, conuentiones, fœdera, pacta, ſiue publica, ſiue priuata, propter tres potiſſimū cauſas. 1. propter periculū ſubuerſionis. 2. propter ſcandalum. 3. propter ipſorum improbitatem. *Cum hereticis nō paciſcendum.*

5. De periculo ſubuerſionis generatim intelligi poteſt illud Eccleſiaſtici 13. 1. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiā.* quod maximè verum eſt de ſuperbia hæreticorum. Speciatim verò illud 2. Timoth. 2. 17. *Sermo eorum, vt cancer ſerpit.* Loquitur de hæreticis, quos ait ſubuertere quorūdam fidem. Et ratio eſt, quia hæreſis eſt inſtar morbi cuiuſdam contagioſi: ſicut ergo nemo prudens facilè agit cum homine habente morbum cōtagioſum, ne veniat in periculum ſalutis corporalis; ita nemo prudens facilé debet agere cum hæretico, ne det ſe in diſcrimen ſalutis animæ. propter hanc cauſam Deus in veteri teſtamento prohibuit Iudęis fœdera, ſocietates, & amicitias cum Gentilibus, ne ſcilicet ex eo- *1. ob periculum ſubuerſionis.*

rum conuerſatione deficerent à vera fide Dei,& colerent idola; vt Exodi 34. 12. *Caue, ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ ſint tibi in ruinam: ſed aras eorum deſtrue, confringe ſtatuas, Lucosq́; ſuccide. Noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen eius, Deus eſt æmulatur. Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum: nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne fornicari faciant illos in Deos ſuos.* Et Deuteron. 7. 3. *Non inibis cum eis fœdus, neq́ue ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat Diis alienis.* Et alibi ſimilia habentur. Porrò, quantum ſit hoc periculum & quam nocẽs contagio, teſtantur non ſolùm antiqui Iudæi, qui olim plurimi à gentilibus peruerſi ſunt; ſed etiã Chriſtiani, qui fidem & ſalutem perdiderũt. Et quotidiana docet experientia, quàm multi paſſim in omnibus penè locis, præſertim in Germania, Gallia, Belgio, viciniſque prouinciis, relicta Catholica

Eccle-

Eccleſia, ad Lutherum aut Caluinum ſeſe receperint.

6. De Scandalo res æquè clara eſt. *2. ob ſcandalum.* Cóſtat multos rudiores ac ſimpliciores ſcandalũ pati,& in errorẽ induci, cũ vident, ſuos Principes, aut viros nobiles, aut potẽtes, aut doctrina excultos, cum hæreticis conuerſari, paciſci, matrimonia inire, baptiſmũ celebrare, & ſimilia agere. Putãt n. eos, hac ſua conuerſatione, doctrinã & mores hæreticorum approbare; ac proinde ſe quoq; errare non poſſe, ſi ipſorũ exemplũ imitẽtur. Vnde paulatim fit, vt apertè incipiant hæreſin pro vera doctrina amplecti & propugnare; nec alio argumento tueri ſe poſſint, quã quòd prætẽdant, tales viros errare non poſſe, ſeq; bona conſcientia illorũ veſtigiis poſſe inſiſtere. Hac re nihil notius in Germania, & vicinis regnis. Atq; vtinã haberemus multos Eleazaro ſimiles, qui mori maluit quàm ſcandalum dare. Præclara illa vox ipſius; *Non enim ætati noſtræ dignum eſt fingere, vt multi adoleſcentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta*

anno-

annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum: & ipſi propter meam ſimulationem & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam atq; execrationem meæ ſenectuti conquiram. 2. Machab. 6. Et Apoſtolus 1. Corinth. 8. 13. de ſe ait; *Si eſca ſcandalizat fratrem meum non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.*

3. ob improbitatē. 7. De improbitate hæreticorum teſtatur Apoſtolus 2. Timoth. 3. 2. *Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis, quam Dei; habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* En quanta & quam multa hæreticorum flagitia hic recenſentur. An putas eos, qui huiuſcemodi improbitatibus pleni ſunt, fidem promiſſam ſeruaturos? Non opinor. Vnde adiecit Paulus; *Et hos deuita.*

Fides ſer- 8. *Secunda Concluſio.* Tametſi cum hære-

hæreticis non facilè paciſcendum ſit, vt ex dictis patet, nihilominus tamen, ſi cum illis pactum aut fœdus iniuiſti (ſi quidem nihil aliud obſtat quam hæreſis) debes integrè, & ſincerè fidem illis ſeruare, non minus, quàm Catholicis. *uanda hæreticis.*

Ratio. Ratio ſumitur ex dictis. Nam virtutes illlæ, ex quibus oritur obligatio ſeruandæ fidei in promiſſis, æquè nos obligant, ſiue apud Catholicos, ſiue apud hæreticos verſemur. Nuſquam enim licet mentiri; nuſquam ius alterius violare; nuſquam iniuſtitiam committere; nuſquam periurum eſſe. Et ſanè; ſi ſemel concedas, hæc ideò licitè fieri, quia hæretico mentiris, hæretici ius violas, hæretico iniuriam facis, hæretico periurus es; quid ni conſequenter dicas, licere tibi hæreticum occidere, furto res eius auferre, odio eum proſequi? quæ omnia abſurda ſunt, & diuinæ legi repugnantia.

9. Hæc ratio confirmari poteſt ex iis, quæ ſupra dixi, in hunc modum; Quæ intrinſecè & ex natura ſua ſunt mala & illici-

illicita, nunquam benè & licitè fieri poſſunt, quocunque prætextu fiant: atqui mendacium, violatio iuris alterius, iniuſtitia, & periuriū, intrinſecè & ex natura ſua ſunt mala & illicita: Ergo nunquam benè & licitè fieri poſſunt, quocunque prætextu fiant. Ergo, ſiue apud Catholicos, ſiue apud hæreticos ſis mēdax, perfidus, iniuſtus & periurus; ęquè reus es, & æquali ſcelere te obſtringis.

10. Secundò confirmatur ex Scripturis in hunc modū; Quando fideles paciſcuntur cum gentilibus & idololatris, debent illis ſeruare fidem, in rebus licitis & honeſtis: Ergo etiam quando paciſcuntur cum hæreticis. Hi enim non ſunt deterioris conditionis in hac re, quàm illi. Imò magis coniuncti ſunt fidelibus, quia cum illis agnoſcunt vnum verum Deum, quem Gentiles idololatræ non agnoſcunt. Antecedens probatur exemplo Ioſue & aliorum principum populi Iſraelitici, qui cùm pactum & amicitiam iniiſſent cū Gabao- *Ioſue 9.*

nitis

nitis (qui erant infideles & idololatræ) tametſi ab illis decepti eſſent, tamẽ ita religioſè & ſincerè fidẽ illis promiſſam ſeruarunt, vt non ſolum vitam, de qua pacti erant, eis darent, ſed etiam contra vicinos hoſtes bello tuerentur.

11. Quod autem rectè & laudabiliter id fecerint, imò facere debuerint, tribus argumentis probari poteſt. Primo authoritate ipſius Ioſue, & aliorũ Principũ. Cùm enim plerique è populo putarent Gabaonitas iure occidi poſſe, nec fidem illis ſeruãdum eſſe, eò quòd dolo pactũ extorſiſſent; oppoſuerunt ſe Principes & dixerunt; Iurauimus eis in nomine Domini Dei Iſrael, & idcirco non poſſumus eos contingere. Ioſue 9.19.

12. Deinde, miraculo res comprobata eſt. Nam Gabaonitæ, cum propter fœdus cũ Iſraelitis initũ à vicinis regibus bello infeſtarẽtur, iure fœderis petebãt ſubſidiũ à Ioſue. Nec mora. Ioſue, memor pacti & ſocietatis, cum armatis viris ꝓfectus eſt, vt arceret hoſtẽ & Gabaonitas defenderet. fit præliũ. Deꝰ, vt oſtẽ-

deret

deret gratam ſibi eſſe pactorum fidem, non modo victoriam conceſſit Iſraelitis, ſed etiam nouo miraculo, cohibuit ſolem, ne occumberet, vt tanto plus tẽporis eſſet ad hoſtem interimendum. Verba ſcripturæ ſunt Ioſue 10.13. *Stetit Sol in medio cœli, & non feſtinauit occumbere ſpacio vnius diei, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael.*

13. Tertio, ſicut Deus conceſſit Ioſue hanc victoriam propter fidem ſeruatam; ita propter eandem violatam grauiſſimè puniuit Saulem Regem & vniuerſum populum. Res ita habet. Gabaonitæ pacti erant cum Ioſue de vita, vt dictum eſt. Poſt centum annos & amplius, Saul Rex, non obſtante hoc pacto multos eorum interfecit. Nec impunè. Nam, vt ſcriptura loquitur l. 2. Reg. cap. 21. 1. *Facta eſt fames in diebus Dauid tribus annis iugiter.* En vindictam. Cauſa ſequitur. *Et conſuluit Dauid oraculum Domini. Dixitque Dominus: propter Saul, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis; Rex, dixit*

dixit ad eos. Quid faciam vobis? & quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntq́ ei Gabaonitæ. Non eſt nobis ſuper argento & auro quæſtio, ſed contra Saul, & contra domum eius. Dentur nobis ſeptem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in Gabaa. Et ait Rex, Ego dabo. Et dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in mõte coram Domino. Et repropitiatus eſt Deus terræ poſt hæc. Vides quam grauiter punitus fuerit Saul in ſuis poſteris, eo quod fidem datam violaſſet.

14. Nec deſunt ſimilia exempla. Sedecias Rex fœdus percuſſerat cum Nabuchodonoſore Rege Babylonis. Viſũ fuit ab eo reſilire, & contra datam fidẽ agere; tum quod Nabuchodonoſor eſſet gẽtilis & idololatra, tum quod multis annis populum Iudæorum afflixiſſet. Quid factum? Propter hanc perfidiam, non modò regni & oculorum amiſſione, ſed etiam miſeranda ſuorum clade; & vrbis vaſtatione punitus eſt. *2. Paral. 36.*

15. Simeon & Leui, filii Iacob, cum Sichemitis pacti erant de contrahendis

Gen. 34. vltro citroq; matrimoniis, hac conditione, vt Sichimitæ omnes circumciderentur. Factū eſt. Omnes circūciſi ſunt. Quid verò illi? Contra pacta conuenta, circumciſos occiderunt. Quo prętextu? quòd ſtuprum à Sichemitis patratū vlciſci vellent. Sed quia perfidia interceſſit, meritò à parēte audierunt; *Simeon* Gen. 49. *& Leui fratres; vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum.*

16. Hæc ex ſacris hiſtoriis petita. Ex prophanis hoc accipe. Vladislaus Poloniæ & Hungarię Rex, magnis cōtra Turcarum Imperatorem Amuratem potiꝰ victoriis, cùm è bello in patriam rediret, inducias cum hoſte pactus eſt, & iuramento confirmauit. Non multò poſt, cùm iterum ad bellum redintegrandū ſollicitaretur à nonnullis Principibus Chriſtianis, cœpit perplexus eſſe, quid potiſſimum faceret. Hinc incitabat illum gloria recentis victoriæ, & multo-

rum

rum cohortatio; illinc auocabant inducię cum hoſte pactæ. Vicit tandem altera pars. Igitur contra datam fidem, bello Amuratem inuadit. Vtrimq; pugnatur acriter. In progreſſu, cùm premi ſe, & conſtringi videret Amurates, multis ſuorũ amiſſis, magno clamore, in hanc vocem erupit; *Chriſte, ſi Deus es, vt Chriſtiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorũ, qui contra pacta iurata bello me inuadunt.* Mira res. Alea prælii mox mutata. Vladiſlaus in medios Turcas impetum faciẽs, equo excutitur, & capite truncatus, perfidiæ pœnas dedit. Refert Georgius Scheidius in ſuis ad Tarnouianam Diſputationem notis, & alii complures.

17. Ex his concludo; Si gentilibus, idololatris, & Turcis Fides ſeruanda eſt, cur non etiam hæreticis? Nec obſtat, quod hæretici fidem Deo non ſeruent. Hoc enim non pertinet ad contractus humanos, de quibus hic agimus; ſed diuino iudicio relinquendum eſt. De quo alio loco diſputatur.

CAPVT VIII.

An ſeruanda ſit fides hæreticis in caſu excommunicationis?

1. OStendi, ſolam hæreſim, ſi nihil aliud obſtet, non impedire, quo minus ſeruanda ſit fides Hæreticis. Nũc vlterius in particulari diſquirendum eſt 1. an ſeruanda ſit illis fides in caſu Excommunicationis? 2. an in contractu matrimonii? 3. an in negotio libertatis fidei vel religionis? 4. an in bello? 5. an in ſaluo conductu? De ſingulis agam per ſingula capita.

2. Hic ergo quęritur, an in caſu excõmunicationis ſeruanda ſit illis fides? Catholici, quia docent hæreticos excommunicatos vitandos eſſe, nec cum illis habendum commercium; putantur etiam docere, non eſſe illis fidem ſeruandam. At non ita eſt. Longè diuerſa ſunt hæc, vt deinceps patebit. Res autem ſic habet.

3. Hæretici duplici titulo vitandi ſunt

1. ra-

1. ratione hæreſis. 2. ratione excommunicationis. Ratione hæreſis vitandi ſunt iure diuino ac naturali in his tribus caſibus. Primo, in illicita communicatione in rebus diuinis. Secundo, in periculo ſubuerſionis. Tertio, ſi timeatur ſcandalum. Hinc ſequitur primo, non licere cũ iis ſumere Synaxin more Caluiniſtico; ſicut non licet cum Ethnicis idola colere. Hæc enim communicatio in rebus diuinis eſt illicita, quia eſt contra veram fidem. Secundo ſequitur, homines indoctos, ſimplices, & natura fragiles ac inconſtantes, non debere multum agere cum hæreticis, quia facilimè peruertuntur, & in errorem inducuntur. Tertio, neque doctos & conſtantes debere cum illis verſari, quando probabile eſt, alios inde ſcandalum paſſuros. E contrario ſequitur, extra hos tres caſus, licitam eſſe iure diuino & naturali eorum conuerſationem, modò aliàs ſit honeſta. *Hæretici vitandi, ratione hæreſis.*

4. Ratione excommunicationis vitãdi ſunt iure humano ſeu eccleſiaſtico *Ratione Excom-*

munica-tionis. in his tribus caſibus. 1. in ſacramento-rũ cõmunione. 2. in publicis ſuffragiis & precibus. 3. in cõmuni conuictu & familiaritate. Ita D. Thom. & alii Theologi in 4. d. 18. & patet paſſim ex iure canonico, p multos titulos. Vnde ſequitur 1. vi excõmunicationis, nó licere ab eis baptiſmum petere (niſi fortè in neceſſitate) aut matrimonia cũ illis contrahere. 2. nec publicè pro illis orare. 3. nec ciuiles contractus celebrare, prandium ſumere, ſermonem miſcere; etiamſi nullum ſit periculum aut ſcandalum.

5. Hoc ius eccleſiaſticũ de vitandis excommunicatis, propter duos honeſtos fines inſtitutũ eſt. Primo, in commodũ & vtilitatatẽ delinquentium; vt quando vident ſe vitari, confundantur & reſipiſcãt, iuxta illud Apoſtoli, 2. Theſſal. 3. 14. *Ne cõmiſceamini cũ illo, vt confundatur.* Vide Innocentiũ IV. c. cũ medicinalis, de ſent. excom. in 6. Secundo, in bonũ & cautelam aliorũ, ne inficiantur, iuxta illud 1. Corinth. 5. 6. *Neſcitis, quia modicum fermẽtum totam maſſam corrũpit?* Hinc patet, nó

ſolos

ſolos Excommunicatos, ſed etiam alios hoc iure obligatos eſſe: illos quidem, vt in pœnam delicti maneant ſeparati à cõmunione fideliũ; hos verò, q ſani sũt, ne eorum conſortio, contagionẽ trahãt

6. Hoc ipsũ ius de vitandis excõmunicatis, nõ tã rigidũ eſt poſt Concil. Conſtãtienſe, quàm antea fuerat. Nã licet oẽs excommunicati, vi excõmunicationis, teneantur abſtinere à cõmunione fidelium; tñ è contrario, fideles non tenẽtur ab illorũ conſortio ſe abiungere, niſi vel ſint nominatim excõmunicati, vel notorii Clericorũ percuſſores. Ita in concilio Conſtantiẽſi, in fauorẽ fideliũ, decreuit Martinus V. in quadã conſtitutione, ſeu Extrauagãte, q̃ incipit, *Ad euitanda ſcãdala*, vt refert D. Antoninus 3. p. tit. 25. c. 2. & 3. & conſentiunt Dominic⁹ Sotus in 4. d. 22. q. 1. ar. 4. Caiet. in ſumma, V. Excommunicatio, Henriquez l. 3. c. 5. Suarez tom. 5. d. 9. ſect. 2. n. 5. & alii plures.

7. Hinc ſequitur primo, paſſim in toto Imperio Germaniæ & pleriſque vicinis regnis, licitum eſſe Catholicis

 (quan-

(quantum attinet ad ius eccleſiaſticum commune) conuerſari cum hæreticis, quia nullus hoc tempore eſt, quod ſciã, nominatim excommunicatus propter hæreſin. An autem aliqui ſint notorii Clericorum percurſores, vnicuique in ſua ciuitate aut habitatione cõſtare poteſt. Dixi, *quantum ad ius eccleſiaſticum*; quia iure naturali & diuino, tenemur omnes hæreticos, non quidem ratione excommunicationis, ſed ratione hæreſis, vitare in tribus caſibus ſupra explicatis; nempè in illicita communicatione in rebus diuinis, in periculo ſubuerſionis & ſcãdali. Adieci, *quantum ad ius eccleſiaſticum commune*, quia quibuſdam in locis, præſertim in Italia & Hiſpania, propter priuata iura & prohibitiones, non licet cum hæreticis conuerſari.

8. Secundo ſequitur, non licere viciſſim excommunicatis, ſiue Catholici, ſiue hæretici ſint, ſpõte ſe ingerere in cõmunionem aliorum; quia limitatio, ſeu moderatio illa iuris eccleſiaſtici, non eſt facta in fauorem excommunicatorum, ſed

ſed reliquorum fidelium; vt patet ex citata conſtitutione Martini Papæ. Si tamen à fidelibus inuitentur aut ſollicitētur ad ſermonem, conuictum, vel contractum; poſſunt obtemperare in re licita: alioqui nullum eſſet Priuilegium fidelium. Vide Franciſcum Suarez diſput.15.ſect.8,num.7.& alios paſſim.

9. His poſitis, examinandum eſt, an teneamur ſeruare fidem hæreticis excommunicatis? vel quod idem eſt, an ſola excommunicatio ſufficiens cauſa ſit, propter quam non ſit illis ſeruanda fides? Res facilis eſt. Nam primo conſtat ex dictis, ſi non ſint nominatim excommunicati, vel notorii percuſſores clericorum, non eſſe vitandos ratione excommunicationis; ac proinde poſſe nos cum illis validè paciſci & contractus celebrare, non minus, quam cum aliis, ideoq; fidem ſeruandam eſſe.

10. De aliis, qui nominatim excommunicati ſunt, diſtinguendum eſt. Si enim cum illis contraxiſti, antequam

excommunicarentur, ſiquidem contractus fuit antea validus, non efficitur inualidus per ſolam excommunicationem ſuperuenientem; ac proinde manes obligatus ad ſeruandam fidem, quam in tali contractu promiſiſti. Ratio eſt, quia cùm excommunicatio ſit iuris humani, non habet maiorem vim, quàm illi conceſſa eſt à poteſtate humana: at nulla eſt conſtitutio vel lex humana, quæ tribuat illi vim priuandi aliquem ſuo iure, quod habet ex legitimo contractu: Haberet autem illam vim, ſi contractum legitimum reſcinderet, & inualidum efficeret: Non ergo illum reſcindit, & inualidum efficit. Hinc infero, ſi hæreticus excommunicatus retinet ius ſuum, quod accepit in contractu tecum inito; procul dubio, te in conſcientia manere obligatum ad præſtandũ id, quod illi iure debetur.

11. Si autem contraxiſti cum illis, eo tempore, cùm iam eſſent nominatim excõmunicati: peccaſti quidem contrahendo, quia feciſti contra apertam

pro-

prohibitionem Eccleſię, communicando cum excommunicatis; contractus tamen validus eſt, ſi aliunde non ſit defectus; ac proinde teneris ſeruare fidem. Ita colligitur ex cap. Fœlicis, §. verum, de pœnis in 6. Et probatur inductione. Nam matrimonium cum excómunicato contractum validum eſt, cap. ſignificaſti, de eo qui duxit. Item, valida eſt profeſſio in Religione, excommunicato facta, cap. Cum illorum, de ſententia excómunicationis, vt ibi notat Abbas. Similiter, valida eſt donatio ab excommunicato facta. cap. Inter dilectos, de donationibus. Idem ergo de aliis contractibus, niſi aliunde quid obſtet, cenſendum eſt.

12. Sed occurrunt hic duæ obiectiones. *Vna* eſt, quod non liceat agere cum eo, qui nominatim excommunicatus eſt; ac proinde non teneamur ſeruare illi fidem, præſertim ſi non poſſimus, niſi cum illo agendo. *Altera* eſt, quòd hæretici per excommunicationem videantur priuari dominio ac iure rerum *Obiect. 1.*

tem-

temporalium,vt colligitur ex cap. Cum ſecundum leges, de hæreticis in 6. vbi *bona hæreticorum dicuntur ipſo iure confiſcata,* Si ita eſt, ergo quidquid illis promittimus, aut quocunque modo cum illis contrahimus,non habent vllum ius petendi aut exigendi; Ergo non tenemur illis quicquam præſtare.

13. *Quod* ad priorem obiectionem attinet,pleriq; Doctores in eo conſentiunt, quod ſi legitimè contraxeris cum aliquo nominatim excommunicato,tenearis fidem ſeruare,nec poſſis tibi retinere, q̃ illi ex contractu debetur. Nulla enim lege id permiſſum eſt. At diſcrepant in eo, an debeas ipſi, dum manet excommunicatus, fidem & debitum perſoluere, an potius expectare, dum ſoluatur ab excommunicatione? de hac re diſputat Franciſcus Suarez diſp. 15. ſect. 8. Hæc tamen diſſenſio parum facit ad noſtrum inſtitutum; tùm, quia ſatis nobis eſt oſtendere, ſeruandam eſſe fidem hæreticis, etiam nominatim excommunicatis, quocunq;

modo aut tempore id fieri debeat; tum, quia in Germania & vicinis prouinciis vix vnquam ſolent eſſe nominatim excommunicati, ac proinde deciſio huius quæſtionis parum eſt nobis vtilis.

14. *Altera* obiectio eſt maioris momenti. In ea petitur, an Excommunicatio priuet hæreticos omni dominio ac iure temporali? Dixi paulò ante, non priuare: Et ita res habet. Quod obiicitur ex iure canonico, *hæreticorum bona ipſo iure confiſcata eſſe*; verum quidem eſt, ſed non vi excommunicationis. Vt hoc melius intelligatur, notandum eſt, varias pœnas, partim iure canonico, partim ciuili, in hæreticos conſtitutas eſſe. *Prima eſt*, Excommunicatio, cap. cum Chriſtus, & cap. ſicut ait, & cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, de Hæreticis. *Secunda eſt*, priuatio dominii ſeu Iuriſdictionis in ſubditos, cap. Nos ſanctorum, 15. q. 6. & cap. Iuratos, ibidem, vbi Gregorius VII. & Vrbanus II. abſoluunt etiam ſubditos iuratos, ne tenean-

Obiectio 2.

Pœna hæreticorũ.

teneantur dominis ſuis excommunicatis obſequium præſtare; & prohibent etiam ne præſtent. *Tertia eſt*, priuatio dominii in bona temporalia, in quæ fiſcus acquirit ius, cap. Cum ſecundum leges, de Hæreticis in 6. vbi ſic dicitur: *Bona hæreticorum ipſo iure decernimus confiſcata.*

15. Et hæ quidem ſunt pœnæ Eccleſiaſticæ. Nec pauciores Imperatoriæ, vt patet C. de Hæreticis, per multas leges. Ac *primo* quidem puniti ſunt mulcta pecuniaria ab Arcadio & Honorio Imperatoribus L. Cuncti Hæretici. *Deinde* pubblicatione bonorum temporalium ab iiſdem & Theodoſio, L. Manichæos. *Poſtea*, exilio à Theodoſio & Valentiniano L. Ariani. *Tandem*, pœna capitis L. Quicunque, vbi Valentinianus & Martianus ita reſcribunt; *Vltimo etiam ſupplicio coerceantur, qui illicita docere tentauerint.* De qua re vide D. Auguſtinum epiſt. 48. ad Vincentium, & epiſt. 50. ad Bonifacium & l. 2. contra literas

Petilia-

Petiliani cap. 83. vbi ex inſtituto probat, Magiſtratum habere authoritatem animaduertendi gladio in hæreticos, iuxta illud Roman. 13. 4. *Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malè agit.*

16. Hinc iam facilè apparet, hæreticos ex eo præcisè, quòd excommunicati ſunt, non priuari dominio & iuriſdictione, ſiue in ſubditos, ſiue in bona temporalia; ſed hanc priuationem eſſe diſtinctam pœnam ab excommunicatione, & diſtincta lege irrogatam. Manet tamen difficultas, an vi hui⁹ pœnæ, poſſis fidem hæretico promiſſam non ſeruare? Hoc enim vrgeri poteſt ex obiectione poſita. Nam ſi hæreticus caret omni iure & dominio rerum temporalium (quocunque ex capite id fiat) non habebit ius à te quicquam exigendi, ac proinde, licet ratione promiſſi aut pacti aliquid exigat, non teneberis dare. *Reſpondeo.* Duo hic

hic ſtatuenda ſunt, quæ rem totam expedient. Vnum eſt, Leges canonicas & ciuiles, quibus hæ pœnæ in hæreticos conſtitutæ ſunt, eſſe merè pœnales. Alterum eſt, huiuſmodi leges non obligare ad executionem pœnæ ante ſententiam Iudicis. D. Thomas 2.2.q.62.art.3. ad 3.

17. Hinc ſequuntur hæc Corollaria. *Primum*, licet hæretici per leges pœnales priuentur dominio bonorum temporalium; non tamen tenentur ante ſententiam Iudicis ſpoliare ſe illis, aut fiſco tradere. Ita Syluester V. Hęreſis 1. n. 12. & ſeqq. Dominicus Sotus lib. 1. de iuſt. q. 6. art. 6. Nauarrus in manuali, c. 23. n. 66. Valentia in 2.2. q. 11. p. 3. Azorius l. 8. inſt. cap. 12. q. 3. & alii. *Alterum*, nec poſt ſententiam Iudicis tenentur ſua bona tradere aut offerre fiſco, quia executio pœnæ non ſpectat ad ipſos, ſed ad miniſtros Iudicis vel fiſci. Tenentur tamen non reſiſtere per vim & fraudem. Ita Azor. ibidem q. 4.

Tertium,

Tertium, quamdiu hæreticus non priuatur ſuis bonis quoad executionem, eo modo, quo dictum eſt, habet ius vtendi & fruendi illis, etiam ad donandum & conſtituendum hæredem, modo abſit fraus & dolus. Ita Syluester, & alii, & colligitur ex cap. Cum ſecundum leges. Ratio ſumitur ex voluntate legiſlatoris, & recepta conſuetudine.

18. Ex his facilè colligis, ſi hæretico ex fide promiſſionis aut pacti aliquid debeas, an tenearis præſtare, necne. Ante ſententiam Iudicis & executionem pœnæ, teneris illi præſtare: poſt ſententiam, Iudici vel fiſco, ſi fueris requiſitus. Id tamen rarò accidit, præſertim in Germania & vicinis prouinciis. Non enim eſt in vſu, vt bona hæreticorum rapiantur à fiſco, niſi aliquid interueniat.

CAPVT IX.

An in contractu matrimonii ſeruanda ſit fides hæreticis?

1. MAtrimonium includit duo, nempe contractum ciuilem, & rationem ſacramenti. Vnde eſt hic peculiaris difficultas propter ſacramẽtum. Catholici duo docẽt. Primò, tametſi non facilè contrahenda ſint matrimonia cum hæreticis; ſi tamen contrahantur, valida eſſe. Secundò, in iis ſeruandam eſſe fidẽ coniugalem. Vtrumq; explicandum eſt.

2. *Prima concluſio.* Si Catholici contrahant matrimonia cum hæreticis, & nihil aliud obſtet, quàm hæreſis, validus eſt contractus. Ita D. Thomas in 4. d. 39. q. 1. art. 1. ad 5. Nauarrus c. 22. n. 49. Valentia diſp. 10. q. 5. p. 3. & alii paſſim. Ratio eſt, quia hæreſis non numeratur inter impedimenta, quæ dirimunt matrimonium: Ergo non obſtat, quò minus matrimonium ſit validum, ſi aliunde non ſit defectus. Antecedens patet, quia licet inter eiuſmodi impedimenta numeretur *cultus diſparitas*; hoc tamen intelligitur, de diſparitate cultus,

quæ eſt inter fidelem &infidelem non baptizatum; non autem de illa, quæ eſt inter Catholicum & hæreticam baptizatam, vt eſt communis Doctorum ſententia, & in praxi ita ſeruatur. Ratio diſcriminis eſt, quia per baptiſmum, qui eſt quaſi ianua reliquorum ſacramentorum, tribuitur ius percipiendi reliqua ſacramenta: Ergo, qui baptiſmum ſuſceperunt, habent hoc ius; alii non habent. Matrimonium autem Chriſtianorum eſt ſacramentum nouæ legis.

3. *Obiici* poteſt canon 72. ſextæ Synodi, qui ſic habet; *Non licere virum Orthodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulari; ſed ſi quid eiuſmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium coniugium diſſolui.* Hic planè decernitur, irritum eſſe matrimonium cum hæreticis contractum. *Reſpondeo.* Canones illius Concilii non habent

authoritatem vt oſtendit Bellarminus l.2.de Rom.Pontifice cap.28. & l. 1. de conciliis cap.7.& multi alii. Vnde Beda libro de 6.ætatibus,in Iuſtiniano, canones illos vocat Synodum erraticam, & ait à Sergio Pontifice fuiſſe improbatos.

4. *Altera concluſio.* In tali contractu, cum validus & legitimus ſit, ſine dubio, alter alteri fidem ſeruare debet in iis, quæ ad honeſtum vſum matrimonii pertinent. Si enim hoc fit in omni alio contractu legitimo ac valido; multò magis in matrimoniali, qui omnino indiſſolubilis eſt. Hinc illud Matth.19.5. *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna.* Et paulò poſt; *Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et Luc.16.18. *Omnis, qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur; & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur.* Et 1.Cor.7.10. *Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego, ſed Dominus: vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconci-*

conciliari. Et vir vxorem non dimittat.

5. Hæc generatim de fide coniugali. Speciatim verò tradunt Theologi, tria potiſſimum ad illam ſpectare. *Primum* eſt, vt neuter, viuente altero, cum alia perſona copuletur. Nam vinculum matrimonii indiſſolubile eſt, nec aliter, quàm per mortem alterius diſſoluitur. Huc pertinent teſtimonia citata, & illud Rom. 7. 2. *Quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro, alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitnr adultera, ſi fuerit cum alio viro:* *Alterum* eſt, vt alter alteri debitum reddat. 1. Cor. 7. 3. *Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir, ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi.* *Tertium* eſt, vt alter cum altero cohabitet, & ſimul familiam adminiſtrent, ita tamen, vt mulier ſubdita ſit viro, quia vt monet Apoſtolus 1. Cor. 11. 3.

Caput mulieris eſt vir. Et 1. Thimoth. 2. 12. *Docere autem mulierem non permitto, neque dominari in virum.*

6. In his tribus conſiſtit fides coniugalis. Et quidem, quod ad primum attinet, ita fides ſeruãda eſt, vt nunquam liceat viro Catholico, viuente vxore, etiam hæretica, aliam ducere. Hoc optimè probant loca ſcripturæ allegata. Quod verò attinet ad thorũ & cohabitationem, poteſt aliquando propter legitimas cauſas fieri diuortium, manente tamen vinculo coniugali, vt definitum eſt in Concilio Tridentino, Seſſ. 24. can. 8. Theologi aſſignant tres cauſas. *Prima* eſt, ſi vterq; coniunx ex mutuo conſenſu voueat perpetuam continentiam, & ad religionem tranſeat. Matth. 19. 29. *Omnis qui reliquerit domum, aut vxorem, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* *Secunda* poteſt eſſe crimen alterius coniugis, vt adulterium, de quo Matth. 5. 33. *Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari*; Vel nimia

ſæuitia,

ſæuitia, ex qua periculum vitæ eſſet; vel inſtigatio ad peccandum, Matth. 18. 8. *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & proiice abs te.* Vel aliquid ſimile. *Tertia* cauſa poteſt eſſe lepra, vel quicunque alius morbus horribilis & contagioſus. Vide Bellarminum de matrimonio c. 14. Valentiam de eadem materia q. 4. p. 2. & alios paſſim.

7. Hinc infero, ſi Catholicus accipiat vxorem hæreticam, & illa patiatur virum Catholico ritu viuere, filios educare, familiam adminiſtrare; nec vllo flagitio aut morbo impediat vitam coniugalem: debere virum in omnib⁹ fidem illi ſeruare non minus, quàm ſi catholica eſſet. Contra verò, ſi vel adultera ſit, vel ad hæreſin pelliciat, vel liberos in hæreſi inſtituat; poſſe à ſe eam dimittere, manente nihilominus vinculo coniugali. Sed, quid ſi vir promiſerit à principio ſe fore contentum, vt liberi ab vxore hæretica inſtruantur? Turpis promiſſio eſt, & per ſe irrita: ſeruari non debet.

CAPVT X.

An in negotio Libertatis Religionis ſeruanda ſit hæreticis fides?

1. LIbertas Religionis poteſt 2. modis venire in pactum. Primò, vt in aliquo regno, prouincia aut ciuitate, concedatur omnibus libertas ſentiendi & ſequendi, quod quiſq; vult; ita vt cuilibet liberũ ſit, vel Catholicũ eſſe, vel Lutheranũ, vel Caluiniſtã, vel Anabaptiſtã. Secundò, vt ſolis hęreticis permittatur libertas exercendi ſuã religionem inter Catholicos. Nunc quæſtio eſt, an ſi Princeps vel magiſtratus Catholicus de alterutra libertate paciſcatur cum hæreticis, debeat ſeruare fidem, necne?

2. De hac re ita ſtatuendum eſt. 1. Libertatem Religionis omnino eſſe illicitam, & diuino pręcepto repugnantem. 2. Reipublicæ eſſe pernitioſam. 3. non debere præcipi, approbari aut introduci ab vllo principe aut magiſtratu; ſed potius omnibus modis, ſi cómodè fieri

poteſt,

poteſt, impediri & profligari. 4. ſi autem commodè impediri non poſſit, niſi cum maiori damno aut malo reipublicæ, aliquo tempore tolerari poſſe. 5. & ſi hoc modo toleretur, & in pactum deducatur, fidem ſeruandam eſſe. Hæc Catholicorum ſententia eſt, quæ paucis concluſionibus erit explicanda.

3. *Prima concluſio.* Libertas fidei ac Religionis planè illicita eſt, & Chriſtianæ doctrinę contraria. Hoc patet ex decurſu totius noui teſtamenti. Sanè, in Euangelio multa ſunt, ex quibus conſtat, Chriſtum vnam fidem mādaſſe, variam ac multiplicem prohibuiſſe. *Primo*, voluit vnam tantum eſſe Eccleſiam, vnum ouile, vnum paſtorem, vnum baptiſmū. Hæc autem ſine vnitate fidei conſiſtere non poſſunt. *Secundo*, voluit diſcipulos ſuos attendere à falſis prophetis: at in multiplici religione neceſſe eſt, alios eſſe veros, alios falſos prophetas: Ergo, ſi hi excludendi ſunt, fides vna retinenda eſt, varia explodenda. *Tertio*, voluit Eccleſiam ſuam eſſe perpetuā, cui omnes

inferorum poteſtates reſiſtere non poſſint: at perpetua eſſe non poteſt, ſi vna omnium fides non ſit; quod ipſe teſtatur Lucæ 11. 17. *Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur.*

4. Apoſtoli diſertis verbis id confirmant. Roman. 16. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt; & declinate ab illis.* Galat. 1. 8. *Licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis anathema ſit.* 1. Corinth. 1.10. *Obſecro vos fratres, vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata.* 1.Corinth. 14. 33. *Non enim eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis.* Epheſ. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* Hebr. 13. 9. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* Vides quàm ſerio quàm ſolicitè & grauiter hortetur Apoſtolus, vt vnitatē fidei retineamus. Quod non faceret, ſi libertas indulgeri poſſit.

5. *Secunda Concluſio.* Hęc ipſa libertas, de qua agimus, Reipublicæ noxia & pe-

& periculoſa eſt, non modò, quoad ſalutem animarum (de qua re dubitari nō poteſt) ſed etiam quoad pacem & tranquillitatem politicam, quæ ſine vnitate fidei conſeruari nequit. Hoc teſtatur Chriſtus, cùm ait; Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Hoc teſtantur omnes authores ſacri & ꝓphani, Chriſtiani & gētiles. Inter cæteros præclarè tractat hoc argumentum Iuſtus Lipſius in lib. contra Dialogiſtā de vna religione.

6. Exempla ſuppetunt propè infinita. Quas turbas toto oriente excitarunt Ariani? quas in Græcia Macedoniani? quas in Africa Donatiſtæ & circumcelliones? De his Auguſtinus epiſt. 68. ad Ianuarium Donatiſtam ſic habet; *Peiora mala nobis veſtri nunc faciunt: non tantum nos fuſtibus quaſſant, ferroq́ue concidunt; verùm etiam in oculos extinguendos, calcem mixto aceto, incredibili excogitatione ſceleris, mittunt. Domus inſuper noſtras compilantes, arma ſibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati per diuerſa diſcurrunt, comminantes atq; anhelantes cædes,*

rapinas, incendia, cæcitates. Quibus rebus compulſi ſumus tibi conqueri. Et paulo poſt. *Vos dicitis pati perſecutionem; & nos ab armatis veſtris fuſtibus & ferro concidimur. Vos dicitis pati perſecutionem; & noſtræ domus ab armatis veſtris compilando vaſtantur. Vos dicitis pati perſecutionẽ; & noſtri oculi ab armatis veſtris calce & aceto extinguuntur.* Plura ibidem in eandem ſententiam. Similia ſunt, quę in Imperio Romano fecerunt Iconomachi & Albigenſes; Huſſitæ in Bohemia; Caluiniſtæ in Anglia, Belgio, Francia, Polonia. Tædet ac pudet referre: tam nota, tam prodigioſa ſunt.

7. Et quid mirum? Nulla vnquam familia fuit, in qua diſſentiens religio, pacem non turbarit. Exemplo ſit diſcordia inter Iſaac & Iſmaelem in familia A- *Gen. 21.*
brahæ: inter Iacob & ſocerum Laban in *Gen. 31.*
Meſopotamia: inter Moſen & vxorem *Exod. 4.*
Sephoram, dum proficiſcuntur in Ægyptum. Quomodo ergo in toto regno, prouincia, ciuitate, pax & concordia ſperari poteſt, vbi Religionis ac fidei ſumma eſt diſcordia? Vidit hoc olim Iulia-

lianus Apoſtata, qui cùm Chriſtianorum Eccleſiam turbare ac peſſundare vellet, libertatem & varietatem doctrinarum introduxit. Refert Ammianus & ex illo Lipſius loco ſupra citato.

8. Accedit duplex ratio. Prior, quia vbi eſt animorum diſſenſio, ibi pax eſſe non poteſt: atqui ſumma eſt animorū diſſenſio, vbi ſectæ, ſchiſmata & diuortia doctrinarum ſunt: Ergo paci & concordiæ locus nō eſt. Altera, quia impoſſibile eſt, inter ſuperbos ſeruari vnitatē & amicitiam: at vbi hæreſis, ibi ſuperbia: fruſtra ergo de vnitate conſeruanda cogitatur. Hinc infero; Cùm hæretici ſuperbi ſint, ſanè ſi à nobis diſſident in ſacramentorum adminiſtratione, ſi templa & monaſteria noſtra euertunt, ſi altaria & imagines deſtruunt, ſi Epiſcopis & Clero illudunt, ſi ritus & ceremonias contemnunt, ſi ſacrificia, ieiunia, & dies feſtos execrantur; quomodo in rebus politicis concordiam & pacē nobiſcum ſeruare poſſunt? Id præter conſuetudinem & ingenium illorum eſt.

Qui olim coniunctiores, quàm Iudęi & Iſraelitæ? At poſtquam altare contra altare, templum contra templum erectũ eſt; mox inexpiabili diſſidio diſſecti & diſſociati ſunt.

9. *Tertia concluſio.* Libertas Religionis non debet præcipi, approbari, aut introduci ab vllo Principe vel Magiſtratu Catholico; ſed omnibus modis, quantum commodè fieri poteſt, impediri & profligari. Primo, quia contraria eſt diuino præcepto. Secundo, quia turbat pacem & tranquillitatem Reipublicæ. Vtrumq; patet ex dictis. Hinc in Eccleſia toties coacta Concilia, vt vnitas fidei ſeruaretur, libertas & varietas impediretur. Hinc optimorum Imperatorum ſeueriſſimæ illæ leges l. Nullus, C. de ſumma Trinitate & fide catholica; *Nullus hæreticis miniſteriorum locus, nulla ad exercendam animi obſtinatioris clementiã pateat occaſio. Sciant omnes, etiamſi quid ſpeciali quolibet reſcripto per fraudem elicito ab huiuſmodi hominum genere impetratum ſit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum*

ab illis

ab illicitis congregationibus turbæ: vnius & ſummi Dei nomen vbique celebretur. Nicænæ fidei dudum à maioribus traditæ, & diuinæ religionis teſtimonio atque aſſertione firmatæ obſeruantia ſemper manſura teneat. Et infra; *Si quid eruptio factioſa tentauerit, ab ipſis etiã vrbium mœnibus exterminato furore, propelli iubemus; vt cunctis Orthodoxis Epiſcopis qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Eccleſiæ toto orbe reddantur.* Et L. Cuncti, C. de Hæreticis & Manichæis. *Cuncti hæretici procul dubio nouerint, omnia ſibi loca adimenda eſſe* &c. Vide plures leges ibidem.

Nec diſſimilia Imperatorum facta. Conſtantinus Magnus, damnatum Arium vnà cum Euſebio & Theognide in Exilium miſit: & omnibus exilium minatus eſt, qui Nicæno Concilio non acquieſcerent. Iouinianus à militibus Imperator poſtulatus, tùm demum oblatum Imperium ſe ſuſcepturũ affirmabat, vbi omnes, qui ipſi atq; Imperio Romano militarent, vnius Chriſtianæ fidei profeſſores ſe eſſe velle teſtarentur; *Niceph. l. 9. cap. 52.*

ratus

ratus nimirum quod res eſt, cum diuerſa Religione, Imperii vires ſatis firmas eſſe non poſſe. Omitto Theodoſios, Martianum, Iuſtinianum, Aurelianum, Gratianum, Iuſtinum, Carolum Magnum, alios ſimiles; quorum hiſtoriæ notæ ſunt. Conſulat Baronium & alios qui volet.

11. Venio ad Epiſcopos. Hic primus occurrit D. Ambroſius, acerrimus vnitatis fidei defenſor & antiſtes. Mandabat illi Imperator Valentinianus, à Iuſtina matre, fœmina Ariana perſuaſus; vt templum permitteret Arianis, aſſerens, tunc pacem & tranquillitatem fore in Imperio; ſi illis etiam, qui diuerſæ ſunt Religionis, certus locus, in quo habeāt exercitia, concedatur. Quid porrò Ambroſius? Audi, quid ipſe de ſe ſcribat in Epiſtola 33. ad Marcellinam ſororem. *Poſtridie,* inquit, *quàm accepi tuas litreas, quibus ſignificaueras, ꝙ te exagitarent ſomnia tua; moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam Portiana, hoc eſt, extramurana Baſilica petebatur; ſed baſilica noua, hoc eſt, intramurana,*

quæ

quæ maior eſt. Conuenerunt me primo Principes virtutum, viri comites conſiſtoriani, vt & baſilicam traderem, & procurarem, ne quid populus turbarum moueret. Reſpondi, quod erat ordinis, templum Dei tradi à Sacerdote non poſſe. Et infra; *Conuenior ipſe à comitibus & Tribunis, vt baſilicæ fieret matura traditio; dicentibus Imperatorem iure ſuo vti, eo quod in poteſtate eius eſſent omnia. Reſpondi, ſi à me peteret, quod meum eſſet, id eſt, fundum meum, argentum meum, me non refragaturum; verùm ea, quæ diuina, Imperatoriæ poteſtati non eſſe ſubiecta.* Et iterum. *Mandatur denique, Trade baſilicam. Reſpondeo: Nec mihi fas eſt tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare; domum Dei exiſtimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia; ipſius eſſe vniuerſa. Reſpondeo. Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: ſed, ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt; Quæ Dei, Deo, quæ Cæſaris, Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent; ad ſacerdotem Eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt; non ſacrorum.*

Iterum dicitur mandaſſe; Debeo & ego vnam baſilicam habere. Reſpondi. Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera eſt enim, quæ non eſt legitimo Chriſti coniugio copulata. Et in fine epiſtolæ. *Deniq; etiã ſpeciali expreſſione Galligonus præpoſitus cubiculi mãdare mihi auſus eſt: Me viuo, tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Reſpondi. Deus permittat tibi, vt impleas, quod minaris. Ego enim patiar, quod Epiſcopi; tu facies, quod Spadones.* Hactenus ex Ambroſio.

12. Idem animus fuit Ioanni Chryſoſtomo aduerſus Gainam Ducem, hominem Arianum. Rem geſtam ſcribit Theodoretus l. 5. cap. 33. his verbis. *Gainas quidam Scytha genere, animo barbaro, inſolentia planè tyrannica, per id temporis Dux fuit. Quem quidem non ſolùm alii omnes, ſed etiam Imperator ipſe magnopere extimuit. Iſte, labe aſperſus Ariana, poſtulabat ab Imperatore vnum ex ſacris templis ſibi dari. Imperator autem reſpondit, ſe de ea re capturum conſilium, & vnum ei curaturum promittit. Itaq; diuino illo Ioanne accerſito, ei poſtulatum Gainæ exponit. Commemorat eius poten-*

tentiam: moliri tyrannidem indicat. Orat, vt templo donato, furentem eius animum placet. Cui nobilis ille vir. Ne, inquit, iſtud illi polliceare, neq́ſanctum dari canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, vt qui Deum verbũ ſanctè & auguſtè laudibus & hymnis celebrant, expellantur è ſacro templo; idemq́ tribuatur his, qui contra eum loquuntur blaſphemias. Atq́ue ne barbarum illum omninò metuas Imperator; ſed me, & illum in vnum locum conuoca, tuq́ ſilentio vtriuſq́ue noſtrum ſermoni auſculta. Ego certè me hominis linguam refrenaturum ſpero, perſuaſurumq́, ne poſtulet, quod ei concedi non debeat. Quibus auditis Imperator vehementer lætatur, & poſtridie eius diei vtrumque accerſit. Gainas quidem promiſſum expoſcit; magnus autem Ioannes reſpondet ex aduerſo, Non licere Imperatori, qui pietatem colere inſtituat, aliquid contra res ſacras temerè moliri. Cui quidem dicenti, Templum ſibi dare oportere, reſpondet Ioannes; Templum ſacrum apertum eſſe, neminemq́ eum prohibere, quò minus in eo, ſi libeat, Deo preces fundat. Tum Gainas; At ego, inquit, alterius ſectæ ſum, & cũ hominibus eius ſectæ vnũ ſanctum templũ habere

 poſtu-

poſtulo. Atqui iſtud quidem non immeritò poſtulo, quippe qui multa bellica certamina pro Romanis confecerim. At præmia, inquit Ioannes, tibi propterea tributa labores tuos longè ſuperant. Nam Dux es, & honore conſulari donatus. Quin etiam debes tecum conſiderare, quis fueris olim, & quis iam ſis: quæ etiam præterita tua inopia, & in qua iam abundantia vitam degas: quibus quoque veſtibus prius indutus eſſes, quam Iſtrum traieceris, & quibus iam opertus. Complectere igitur animo, quam pauci ſint labores, & quam ampla præmia: atq; noli erga eos, qui tibi honorem hunc detulerunt, ingratus eſſe. Hac oratione habita, Ioannes celebris totius orbis terrarum Doctor os obturauit Gainæ, atque adeò obmuteſcere coegit. Temporis autem interuallo interiecto, Gainas tyrannidem, quam molitus fuerat, manifeſtè patefecit: atque collecto in Thracia exercitu, prædas agere, & multa loca vaſtare cœpit. Quibus rebus cognitis, omnes tum magiſtratus, tum ſubiecti metu exhorreſcere. Atq; nemo erat, qui vel cũ eo in acie confligere animũ induxerit, vel legationem apud eum obire ſe tuto poſſe exiſtimarit. Nam barbarum eius & crudelem animum, quiſq; ſuſpectum habuit.

habuit. Tum ab aliis timidis cunctis ad hunc fortiſſimum virum deuentum eſt; qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neq; natæ ex illa diſcordiæ memoriã, animo prompto hanc legationẽ in Thracia obiit. Qua re indicata Gainæ, recordatus ille, qua libertate quondam pietatem defendiſſet, occurrit Ioanni, longo ſanè itinere, & manum ipſius applicuit oculis ſuis. Qui etiam liberos ſuos ſanctis illius genibus admouit. Ita ſolet virtus percellere, & pudore ſuffundere etiam immitiſſimos. Hæc ex Theodoreto Cyrenſi Epiſcopo, de conſtantia Chryſoſtomi in propugnanda vnitate fidei ac religionis.

Quid dicam de Leone Papa, qui epiſtola 76. obiurgat Anatholium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quod Catholicis permixtos ſinat viuere eos, qui aliam, quàm vnam catholicam profitẽtur religionem? Quid de D. Auguſtino, qui epiſtola 129. Olympium Comitem exhortatur, vt Imperatoris leges in Donatiſtas hæreticos conſtitutas euulget, nõ aliã ob cauſam, quàm quòd putaret cum vna fide catholica, diuerſas,

 ſectas

ſectas ſociari nec poſſe, nec debere? Longum eſſet recenſere alios, qui diſſidia doctrinarum ab Eccleſia Chriſti ſeueriſſimè proſcripſerunt.

14. *Quarta Concluſio.* Tametſi princeps aut Magiſtratus Catholicus omnibus modis impedire debeat Libertatem religionis, vt dictum eſt; ſi tamen id facere non poſſit ſine grauiori incommodo boni publici, poteſt eam tolerare, tanquam minus malum, ad euitandum maius, quod alioqui ſequeretur. Hæc concluſio fundatur in illo communi axiomate: *Ex duobus malis minus eligendum eſt*, ſcilicet, ſi vtrumque euitare non poſſumus. Et ratio eſt, quia in tali caſu, illud minus malum non eligitur præciſè, vt malum quoddam eſt; ſed vt medium vtile ad euitandum maius malum; ac proinde eligitur ſub ratione boni vtilis. Ita ſentiunt grauiſſimi authores. D. Thomas in 2. 2. quæſt. 10. artic. 11. vbi ex hoc principio probat, ritus gentilium & hæreticorum tolerari poſſe, ad

maius

maius euitandum. Caietanus ibidem, Gregorius de Valentia tomo 3. diſput. 1. quæſt. 10.p. 7. Molina tractat. 2. de iure & iuſtitia, diſput. 335. & alii plures. Conſentit D. Auguſtinus lib. 2. de ordine cap. 4. cùm ait; *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus.* Multa in eandem ſententiam ſcribit D. Gregorius apud Gratianum. diſtinct. 13. cap. Nerui.

15. Idem confirmatur ex parabola zizaniorum, quam adfert Chriſtus Matth. 13. Cùm enim quærerent ſerui à patrefamilias, *Vis imus & colligimus ea?* Reſpondit; *Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* Vult Chriſtus ſignificare, hæreticos aliquando tolerandos eſſe in medio Catholicorum, præſertim cùm periculum eſt, ne ſi eradicentur hæretici, ſimul etiam euellantur Catholici. De qua re pulchrè diſputat Maldonatus in illum locum.

16. *Quinta Concluſio.* Si princeps vel magiſtratus Catholicus, paciſcatur cum hæreticis de toleranda libertate Religionis, quam ſine maiori detrimento impedire non poteſt; ſine dubio fides ſeruanda eſt. probatur ex dictis. Nam fides ſeruari debet in omni pacto licito & honeſto: atqui licitum & honeſtum eſt, tolerare libertatem religionis, ad maius malum euitandum; & de ea toleranda licitè & honeſtè paciſci poteſt princeps Catholicus: Ergo ſi paciſcitur, fidem ſeruare debet.

CAPVT XI.

An in bello Hæreticis ſeruanda ſit fides?

1. EX duplici capite fieri poteſt, vt Catholicus Princeps gerat bellum cum hæreticis. Primo; propter Religionem. Secundo, propter aliam cauſam ciuilem. Si de Religione agitur; iam dictum eſt, quouſque liceat paci-

paciſci de libertate Religionis. Si cauſa ciuilis eſt, varia ſpectari poſſunt in Hæreticis, cōtra quos bellū geritur. 1. quòd hæretici ſint. 2. quòd excommunicati. 3. quòd hoſtes. 4. quòd iniuſtam cauſam foueant. Et quidem ſi præciſè ſpectetur hæreſis vel excommunicatio, ex dictis palam eſt, quid fieri debeat. Hæc enim non obſtant, quò minus fides ſeruanda ſit, De reliquis duob. manet quæſtio. Res ita habet.

2. *Prima concluſio.* Si in hæreticis, contra quos bellum geritur, nihil aliud ſpectes, quam quod hoſtes ſint, omnino fides illis ſeruanda eſt in omnibus promiſſis & pactis, quę aliàs licita & honeſta ſunt. Ita docet D. Thomas in 2. 2. q. 40. art. 3. & ſumitur ex D. Auguſtino, cap. Noli, 23. q. 1. vbi ait; *Fides, quando promittitur, etiam hoſti ſeruanda eſt, contra quem bellum geritur.* Et ex Ambroſio lib. 1. Officiorum cap. 29. *Quanta autem Iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quod nec locis, nec perſonis, nec temporibus excipitur; quæ etiam hoſtibus reſeruatur: vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte*

aut locus aut dies prælio, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire aut tempore. Et paulo poſt: *Liquet igitur, etiam in bello, fidem & iuſtitiam ſeruari oportere; nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.*

3. Et ratio eſt, quia ad ſeruandam fidem obligamur ex virtute Veritatis, Fidelitatis, Iuſtitiæ & Religionis. Hæc autem obligatio non tollitur per hoc præcisè, quòd illi, quibus promiſſio facta eſt, ſint hoſtes & aduerſarii. Imò Chriſtus expreſsè mandat, vt non ſolum amicos, ſed etiam inimicos diligamus. Matth 5. 44. *Ego autem dico vobis, Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filii Patris veſtri qui in cœlis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos.* Sané, ſi charitas obligat nos, etiam reſpectu hoſtium & inimicorum; cur non ſimiliter Veritas, Fides, Iuſtitia, Religio? Et, ſi culpabile eſt, odiſſe hoſtem; cur non etiam, fidem illi violare?

4. Eſt tamen communis exceptio ab hac regula. Non enim tenemur

tunc

tunc hoſti fidem ſeruare, quando eam ipſe nobis non ſeruat, iuxta regulam iuris in 6. *Fruſtra ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.* Eodem ſpectat illud vulgare; *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Vnde, ſi induciæ ad tempus eſſent conſtitutæ, & hoſtis eas non ſeruaret, neque nos ſeruare eas teneremur, etiamſi iuramento eſſent confirmatæ. Nam pactum ſemper habet tacitam illam conditionem, *Modò tu illi ſtes, Modò tu viciſſim omnia ſerues.*

5. *Secunda Concluſio.* Si in Hæreticis, contra quos bellum geritur, hoc ſolùm ſpectes, quod iniuſtam cauſam foueant; idem de illis iudicandum eſt, quod de Catholicis iniuſtam cauſam fouentibus. Nam in hac re par vtrorumque conditio eſt. vnde hæ duæ regulæ generales ſeruari debent. *Prior;* Tametſi hoſtis, quiſquis ille ſit, foueat iniuſtam cauſam; ſi tamen

cum

cum illo liberè pactus es in re aliàs licita & honeſta, ita vt nulla vis, metus, aut dolus ex parte illius interuenerit; teneris illi ſeruare fidem. *Altera*; ſi autem vi, metu, aut dolo ad paciſcendum te induxerit, poteris pactum reſcindere, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſuperius cap. 3. n. 4. & ſeqq.

6. *Obiici* poteſt exemplum Ioſue, qui quamuis dolo inductus eſſet ad paciſcendum à Gabaonitis; putauit tamē fidem ſeruandam eſſe, neque pactum reſcindendum. *Reſpondeo*. Ioſue voluit præſtare fidem, non præciſè vi pacti, ſed vi iuramenti, quo pactum cōfirmauerat, vt habetur Ioſue 9. 19. *Iurauimus eis in nomine Domini Dei Iſrael, & idcirco non poſſumus eos contingere.*

CAPVT XII.

An in ſaluo conductu ſeruanda ſit hæreticis fides?

Quid ſaluus conductus?

1. PEr ſaluum conductum intelligitur publica fides & ſecuritas eundi ad

di ad certum locum, & redeundi, vt patet ex Bartolo, l. vtimur, ff. de ſepulchro violato, & l. Relegati, ff. de pœnis, & l. Proximum, ff. ad l. Iuliam Maieſtatis.

2. Poteſt autem duobus modis concedi. Primo, iure communi, vt quando datur alicui ſecuritas contra vim iniuſtam, ſalua ſemper iuſtitia. Secundo, iure ſpeciali, cum derogatione iuris communis, vt quando datur ſecuritas cõtra omnem vim, ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam; præſertim in illa cauſa, de qua agitur. *Quotuplex.*

3. De priori ſaluo conductu, qui datur iure communi, agit Mynſingerus in obſeruationibus iudicii Imperialis Cameræ, obſeruatione 82. vbi ſic habet; *Quando datur alicui ſecuritas, vel ſaluus conductus, tunc intelligitur ſolum de violentia, quæ de facto contra ius infertur. Et ideo meo tempore, cuidam, qui habebat ſaluum conductum, capto propter delictum vel maleficium, & ſupplicanti in Camera pro mandato de relaxando, & citatione ad videndum &c. petiti proceſſus à Dominis Aſſeſſoribus ſunt denegati.* Eodem

dem modo loquitur de ſaluo conductu Euerardus Speckhan Iuris Profeſſor Helmeſtadii, centuria 1. quæſtionum Iuris, quæſt. 1. §. 18. vbi citat plures authores in eandem ſententiam. Et formula, qua vtuntur Saxones ex Carolina conſtitutione, eſt eiuſmodi: *Damus tibi fidem publicam cauſam dicendi in iudicio, contra vim, non tamen contra iuris executionem*. Ita refert Petrus Bremus in libro de ſecuritatis promiſſionibus & fide publica, & Ioannes Molanus L. 2. de fide hæreticis ſeruanda cap. 3. Eandem formulam ſecuti ſunt Patres Concilii Conſtantienſis ſeſſion. 6. *Ad quod à violentia, iuſtitia ſemper ſalua, omnem ſaluum conductum noſtrum, quantum in nobis eſt & fides exigit orthodoxa, præſentium tenore offerimus.*

4. De poſteriori ſaluo conductu, qui datur cum derogatione iuris communis, agunt Patres Concilii Tridentini poſt ſeſſ. 15. vbi dicunt, ſe omnibus Germanis, Catholicis & Hæreticis,

largiri publicam fidem & pleniſſimam ſecuritatem, veniendi Tridentum, ibidem manendi, ſtandi, morandi, proponendi, diſputandi, &c. illo etiam addito, vt Religionis prætextu, aut delictorum circa eam commiſſorum aut committendorum minimè puniantur, &c. Et in hac parte dicunt ſe derogare concilio Conſtantienſi, quòd tam plenam ſecuritatem non conceſſerat, ſed cum illa communi clauſula: *Iuſtitia ſemper ſalua.*

5. His poſitis, quæſtio eſt, An quando Catholicus Princeps, ſiue ſæcularis ſit, ſiue Eccleſiaſticus, concedit Hæreticis ſaluum conductum liberè veniendi & redeundi (ſiue id faciat iure communi, ſiue ſpeciali) debeat illis ſeruare fidem, necnè? Affirmant vno conſenſu omnes Catholici. Et ratio ſumi poteſt ex dictis. Nam ſi neq; hæreſis, neq; excommunicatio, vel publica inimicitia obſtare poteſt, quò minus fides ſeruari debeat in pactis licitis & honeſtis: non video, cur in ſaluo conductu ſeruanda non ſit. Sanè Carolus Quintus Imperator, cùm Martino Luthero VVormatiam *Quæſtio.*

eunti

eunti ſaluum conductum promiſiſſet; nihil contra datam fidem agi paſſus eſt. Quin imò rogatus à quodam Principe, cur homini hæretico fidem non violaret; reſpondiſſe fertur, *Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto orbe exularet, tamen apud Imperatorem conſiſtere oportere.* Præclara vox, & digna Catholico Imperatore. Vide Molanum l.1.cap.2.

6. Hic valdè miror Aduerſarios, qui etſi hæc audiunt à nobis, paſſim tamen clamant nos contrarium docere. Obiiciunt exemplum Ioannis Huſſii, & Hieronymi Pragenſis, quos aiunt, accepto ſaluo conductu, nihilominus contra datam fidem combuſtos eſſe in Concilio Conſtantienſi. Addunt, Patres illius Concilii diſertis verbis definiuiſſe, non eſſe hæreticis ſeruandam fidem. Denique hanc cauſam obtendunt, cur ipſi ad Concilium Tridentinum, etſi oblato ſaluo cõductu, venire recuſarint. Quid agamus cum his hominibus? Similes ſunt vt dixi Phariſæis, qui tametſi ex Christo audiuiſſent, *Reddite, quæ ſunt Cæ-* *Matth. 21.*
ſaris,

ſaris Cæſari. & quæ ſunt Dei, Deo; tamen auſi ſunt illi obiicere palam coram Pilato; *Hunc inuenimus ſubuertẽtem gentem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari.* Planè ſic agunt nobiſcum Aduerſarii. Priuatim, publicè; verbo, calamo, docemus & ꝑteſtamur, *fidem ſeruandam eſſe hæreticis*; & tamen in contrariam ſententiam, vel inuitos trahere nos volunt. *Luca 23. 2.*

7. Sed videamus, quid adferant. Aiunt Ioanni Huſſio fidem violatam eſſe: Nego. A quo violata eſt? An à Patribus Concilii Conſtantienſis? At Patres fidem illi non dederunt. An ab Imperatore Sigiſmũdo? Is dedit quidem, ſed nõ violauit. Imo, nec Patres. Hoc variis argumentis probarunt alii. Ego hoc duplici contentus ſim. *Alterum eſt*, Qui dat ſaluum conductum iure cõmuni nihil aliud dat, quàm ſecuritatẽ cõtra violentiã iniuſtã, ſalua ſemper iuſtitia, & iuris executione, vt ſupra ex Iurecõſultorum ſententia probatum eſt: Atqui Imperator dedit Ioanni Huſſio ſaluum cõductũ iure communi: Ergo nihil aliud *De Ioanne Huſſio*

H dedit

dedit, quàm ſecuritatem contra violentiam iniuſtam: Hanc autẽ præſtitit, quia nihil iniuſtè paſſus eſt Ioannes Huſſius: Ergo fidem illi ſeruauit. Imò, combuſtus eſt, inquiunt. Fateor combuſtum eſſe, ſed non iniuſtè. Primò, quia Imperator, cùm daret illi ſaluũ conductum, ſub pœna capitis prohibuit illi fugam: At Huſſius, contra hanc prohibitionem fuga elapſus eſt: Iuſtè igitur puniri potuit. Secundò, quia retractus à fuga, noluit hæreſin abiurare. At leges Imperatoriæ pœnam capitis decernunt in hæreticos pertinaces, L. Quicunq;, C. de Hæreticis. Nulla ergo iniuſtitia interceſſit.

8. Quid hic dicent Aduerſarii pro ſuo Huſſio? ſanè, ſi illum tueri velint, alterutrum negẽt neceſſe eſt, aut clam fugiſſe illum, aut in hæreſi fuiſſe pertinacem. At neutrum negare poſſunt. De fuga, teſtantur omnes probi authores, Nauclerus generat. 48. Cochleus lib. 2. hiſtoriæ Huſſitarum, & alii. Elegantiſſimè Campianus in rationibus, quas obtulit

tulit Academicis Angliæ, rat. 4. vbi ſic habet; *Sed nec in Huſſium tamen animaduerſum fuiſſet, niſi homo perfidioſus & peſtilens, retractus ex fuga, quam ei Sigiſmundus Imperator periculo capitis interdixerat, violatis etiam conditionibus, quas ſcripto pepigerat cum Cæſare, vim omnem illius diplomatis eneruaſſet.* Et quamuis Wittakerus Caluiniſta, qui aduerſus Campianum ſcripſit, dicat illum mentiri de fuga Huſſii (non enim aliud occurrebat, quod diceret) alii tamen Caluiniſtæ ingenuè fatentur, quod res eſt; præſertim Laurentius Humfredus, Theologus Oxonienſis, qui ingenti volumine eundem Campianum aggreſſus eſt. Is, inquã, fatetur, Huſſium Conſtantiâ clam profugiſſe. Sed factum excuſat dupliciter. Primò, videbat, inquit, Huſſi⁹ ſe obſeruari à Patribus, & ſuſpectum haberi; ideòq; fugam arripuit. Secundò, fugerunt eodem tempore tres Pontifices, Ioannes, Benedictus, & Eugenius. Non ergo culpandus Huſſius. Verùm, neutra excuſatio ſufficit. Non prior, quia *Pag. 741.*

Patres meritò obſeruabant illum, quem ſciebant palam profeſſum eſſe hæreſin in Bohemia; ne forte & Conſtantiæ virus ſuum proſeminaret. An ideò cõtra datam fidem fugiendum erat? Nec poſterior, quia culpa vnius non poteſt patrocinari culpæ alterius. Fugerint ſanè Pontifices (de quo iam non diſputo) an propterea licuit Huſſio contra conuenta pacta, impunè fugere? Niſi fortè, quia Iudas proditor fuit, aliis impunè liceat proditores eſſe. Non ſic, mi homo.

9. Sat de fuga. Iam, quod hæreticus fuerit Huſſius, Aduerſarii negare non poſſunt. Tenuit ille, & pertinaciter defendit doctrinam Wiclefi, cuius inter cætera, ſunt hæc capita. 1. *Deus debet obedire Diabolo.* 2. *Si Epiſcopus, vel Sacerdos exiſtat in mortali peccato; non ordinat, non conficit, nec baptizat, nec conſecrat.* 3. *Nullus eſt dominus ciuilis, nullus eſt prælatus, nullus Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali.* 4. *Omnia de neceſſitate abſoluta eueniunt.* 5. *Iuramenta illicita ſunt, quæ fiunt ad roborandum*

dum humanos contractus, & ciuilia commercia. 6. Contra ſacram ſcripturam eſt, quod viri Eccleſiaſtici habeant poſſeſſiones. 7. Auguſtinus, Benedictus, Bernardus damnati ſunt, niſi pœnituerint de hoc quod habuerunt poſſeſſiones, & intrarunt Religiones. 8. Omnes Religiones indifferenter introductæ ſunt à Diabolo. Ita refert Conciliũ Conſtantienſe ſeſſione 8. Cochleus lib. 1. hiſtoriæ Huſſitarum, Sanderus lib. 7. Monarchiæ, & alii. Hæc autem dogmata planè hæretica ſunt, quod etiam Lutherani & Caluiniſtæ fateri debent. Ergo Huſſius fuit hæreticus & quidem pertinax, qui hæc eiurare non voluit.

10. Hactenus de priori argumento, ex quo conſtat, non Imperatorem Huſſio, ſed Huſſium Imperatori fidem violaſſe. *Alterum eſt.* Si Huſſio fides violata eſſet, procul dubio, vel ipſe aliquando, vel Hieronymus Pragenſis, vel certè Bohemi de hac re fuiſſent queſti; At nemo queſtus eſt vnquam. Quis ergo credat, fidem illi eſſe violatam? Sanè, Huſſius, cùm ad mortem duceretur,

multa liberrimè dixit in Eccleſiam Romanam, & ad Chriſtum ſupremum Iudicem appellauit; vt acta eius, quæ à diuerſis ſcripta ſunt, teſtātur: at de fide violata, ne verbum quidem feciſſe legitur. Similiter Hieron. Pragenſis, qui aliquot diebus poſt Huſſium exuſtus eſt, publicè quidē teſtabatur, Huſſium fuiſſe virū bonum, iuſtum, ſanctū, & tali morte indignū; ſed, contra datam fidem aliquid paſſum eſſe, nunquam meminit. Hac de re legi poteſt epiſtola Poggii, quam ſcripſit de morte Hieronymi, cuius ipſe ſpectator fuit. Qui ſanè, vt libenter inuehitur in clerum, non diſſimulaſſet, ſi hanc notam potuiſſet Catholicis appingere. Deniq; Bohemi Nobiles, qui impenſè fauebant Huſſio, & eius dogmata tuebantur; cùm poſtea ad Concilium Baſilienſe, oblato ſaluo conductu, vocati eſſent; miſſa inſigni legatione comparuerunt. Quis credat hoc facturos fuiſſe, ſi de fide Huſſio violata, Catholicos ſuſpectos habuiſſent?

11. Poſſum idem confirmare ex Luthero,

thero, qui particularem articulum ſcripſit de Ioanne Huſſio, à Leone X. inter cæteros damnatum; in quo, tametſi mirificè laudet Huſſium à ſanctitate & doctrina, nihil tamen attingit de ſaluo cōductu violato. Ex his omnib. ita cōcludo; Si vel Imperator Catholicus, vel Patres Cōcilii Conſtantienſis cōtra fidem publicā egiſsēt, aliquis ſaltem ex Aduerſariis hoc probrum illis obieciſſet: Atqui, nec Huſſius, nec Hieronymus Pragēſis, nec Bohemi Nobiles, nec Lutherus, qui omnes fuerunt hoſtes Catholicorū, quicquam illis obiecit: Ergo euidens ſignum eſt, nihil tale accidiſſe.

De Huſſio ſatis. Venio ad Hieronymū Pragenſem, de quo hęc certa ſunt. 1. non accepiſſe ſaluum conductū ab Imperatore Sigiſmundo. Ita Cochleus lib. 2. hiſtoriæ Huſſitarum, Molanus l. 3. c. 2. & alii. 2. citatum tamen eſſe à Concilio Conſtantienſi, oblato ſaluo conductu, cum hac expreſſa clauſula; *ſalua ſemper iuſtitia*, vt habetur in eodē cōcilio ſeſſ. 6. & paſſim apud alios authores.

3. citatum comparuiſſe, diſputaſſe, conuictum eſſe, hæreſim abiuraſſe. Patet ex eodem Concilio ſeſſ. 19. vbi ponitur formula abiurationis. 4. in hæreſin relapſum eſſe, fugiſſe, reductum eſſe, exuſtum eſſe, ibidem ſeſſion. 21. & apud Cochleum, Molanum, Campianum & alios. Hinc concludo, non eſſe illi fidem violatam. Primo, quia datus eſt illi ſaluus conductus cum hac clauſula; *Salua ſemper iuſtitia.* Secundo, quia per fugam expirauit ſaluus conductus. Tertio, quia in hæreſin, quam abiurauerat, relapſus eſt.

De decreto Conſtantienſi. 13. Supereſt poſtremum caput obiectionis, quo Aduerſarii contendunt, Patres Concilii Conſtantienſis definiuiſſe, *non eſſe fidē Hæreticis ſeruandam.* Sed apertum mendacium eſt. Verba Concilii ſeſſ. 19. ſunt hæc; *Præſens ſancta Synodus ex quouis ſaluo cōductu per Imperatorē, Reges & alios ſæculi Principes, hæreticis vel de hæreſi diffamatis, conceſſo, nullū fidei Catholicæ vel Iuriſdictioni Eccleſiaſticæ præiudiciū generari, vel impedimentum p̄ſtari poſſe ſeu debere, declarat,*

quò

quò minus dicto ſaluo conductu non obſtante, liceat Iudici competenti & Eccleſiaſtico, de huiuſmodi perſonarum erroribus inquirere, & aliàs contra eos debitè procedere, eoſdemq́; punire, quantum iuſtitia ſuadebit, ſi ſuos errores reuocare pertinaciter recuſauerint, etiamſi de ſaluo conductu confiſi, ad locum venerint iudicii, aliàs non venturi: nec ſic promittentem, cùm fecerit, quod in ipſo eſt, ex hoc in aliquo remanſiſſe obligatum. Hæc ſunt verba Concilii Conſtantienſis, quibus Aduerſarii clamant definitum eſſe, Non eſſe hæreticis ſeruandam fidem. Sed quis non videat, eos vel errare, vel calumniari? Duo his verbis decernunt Patres Concilii. Alterum eſt, quod ſæcularis poteſtas nullo modo poſſit impedire Eccleſiaſticam poteſtatem à ſuo legitimo exercitio; ac proinde, ſi quis ſæcularis princeps det alicui hæretico ſaluum conductum, hoc non debeat obſtare, quò minus liceat Eccleaſtico Iudici ſuum officium exercere, id eſt, examinare reum, & ſecundum allegata & probata procedere. Quid culpæ in hoc decreto? Nihil

vtique. Nam & iuri & rationi maximè conſentaneum eſt; quod ſic oſtendo. Quando ſunt duo Principes, qui habēt diſtincta iudicia & tribunalia, quorum alterum altero maius ac ſuperius eſt; tunc inferior Princeps non poteſt impedire ſuperiorem ab executione ſuæ iuriſdictionis; ac proinde ſecuritas, quā promittit alicui, non extendit ſe ad tribunal ſuperioris Principis, quia *ſuperior legibus ac pactis inferioris non ligatur*, cap. Cùm inferior, Extra, de maiorit. & obediētia. Atqui Princeps ſęcularis & princeps Eccleſiaſticus habent diſtincta tribunalia, & eccleſiaſticum tribunal eſt ſuperius, cap. Solitæ, titulo citato: Ergo princeps ſæcularis, quando dat alicui ſubdito ſaluū conductū, non poteſt illum extendere ad tribunal ſuperius, ſine ipſius conſenſu, nec per datam à ſe ſecuritatem, impedire iuriſdictionem ſuperioris principis. Quid certius? Hoc ipſum diſertè docent Iureconſulti. Euerardus, quem ſupra citaui §.3. de eadem re ſic habet; *Iudex ſuperior, talem fidantiam*

à Iu-

à Iudice inferiore factam, ratam habere non cogitur: tum quòd reipublicæ interſit, delicta puniri; tum etiam, quòd ſuperior legibus aut pactis inferioris non ligetur. &c.

14. Alterum eſt; quòd ſęcularis princeps, qui promittit alicui ſecuritatem, cùm fecerit, quod in ipſo eſt, non maneat in aliquo obligatus. Et quis hic dubitet? Sanè is, qui promittit ſecuritatę̃, non cenſetur maiorem promittere, quã præſtare poſſit: Si ergo facit, quod in ſe eſt, non peccat contra fidem promiſſionis. Atque hæc ſunt duo decreta Concilii Conſtantienſis, quibus non negat, fidem hæreticis ſeruandam eſſe, vt malitioſè obiiciunt aduerſarii; ſed inſtruit principes ſæculares, quid in ſaluis conductibus ſeruare debeant, & quouſque extendat ſe illorum poteſtas & iuriſdictio in præſtanda & promittenda ſecuritate.

AP-

APPENDIX.

PRodiit nuper libellus Caluiniſticus incerti authoris cui titulus eſt; *Fœderatorun inferioris Germaniæ defenſio tertia, contra calumniam pacis perturbatæ & penitus reiectæ.* In eo conatur author (quiſquis eſt) probare hæc duo puncta. Vnum, non fœderatos, ſed Hiſpanos eſſe in cauſa, quòd hactenus in Belgio pax non ſit conſtituta. Summa probationis eſt, quia omnes tractationes, quæ hactenus de pace habitę ſunt variis temporibus, admiſſæ fuerunt à fœderatis, ſed perfidè per Hiſpanos abruptæ. Alterū, nec deinceps pacem ſperari poſſe, propter varia impedimenta, quæ occurrũt ex parte Hiſpanorum, tametſi fœderati ſint ad pacem propenſiſſimi. Eſſe autē hæc impedimenta. 1. quòd Hiſpani perſiſtāt in idololatria & tyrannide. 2. quòd Rex Hiſpaniæ, & Archiduces, Albertus ac Iſabella, iurarint ſe nó velle in ſuis regnis

gnis ac prouinciis tolerare hæreticos. 3. ꝙ habeãt fœderatos pro hæreticis,& ſimul ſtatuant, *non eſſe hæreticis ſeruandam fidem*. 4. quòd fœderatis rebellionis crimen obiiciant. 5. quòd finis & ſcopus pacis Hiſpanicæ non ſit alius, quàm hęreticorum extirpatio.

Hæc eſt ſumma illius libelli. Mihi propoſitum non eſt omnia ſigillatim refutare (erunt alii, qui prolixè id faciant) ſed ea tantum, quæ ad hanc noſtrã materiam, *de fide hæreticis ſeruanda*, quoquo modo ſpectare videbuntur. Et ne prolixus, aut moleſtus ſim, reuocabo ad certas propoſitiones, quę ſic habent.

1. Catholici docent, Non eſſe fidem hæreticis ſeruandam.
2. Catholici reipſa non ſeruant fidem hæreticis, ſed contra pacta conuenta & iurata paſſim agunt.
3. Chatholici omnia ſua pacta & promiſſiones hæreticis factas, quoties viſum eſt, reſcindunt per Papę diſpenſationem.
4. Catholici omnia ſua pacta & promiſſiones

miſſiones hęreticis factas, eludunt per æquiuocationes Ieſuiticas.

5. Catholici ſunt deteriores Turcis, & multò minus cum Catholicis, quàm cum Turcis pax iniri poteſt. 1. quia non ſeruant fidem. 2. quia ſunt hoſtes Dei. 3. quia nolunt concedere libertatem religionis. 4. quia volunt tueri ſedem Apoſtolicam. 5. quia iurant Pontifici obedientiam.

6. Rex Hiſpaniæ eſt notorius hæreticus, & omnibus Euangelicorum viribus deberet expelli ex regno illo Catholico.

7. Sigiſmundus Imperator dixit ſe nó teneri promiſſis Ioanni Huſſio & Hieronymo Pragenſi factis, eò quòd contrarium Pontifici antea promiſiſſet.

Multò plures & abſurdiores propoſitiones in eodem libello continentur, quas ideo prætermitto, quia ad noſtrum inſtitutum non faciunt.

ciunt. Ergo has paucas breuiter examinabo.

Examinatur I. *propoſitio Caluiniſtæ.*

DEinceps tecum agam mi homo, quiſquis es. Ais Catholicos docere, & in tribus Conciliis, Lateranenſi, Conſtantienſi & Tridentino decretum eſſe, Hæreticis non eſſe ſeruandam fidem. Vt modeſtiſſimè dicam, mentiris. Nihil tale, vel Catholici docent, vel Concilia decreuerunt. Hoc prolixè oſtendi in diſputatione, *De fide Hæreticis ſeruanda.* Vt tamen clarius appareat, quale ſit tuum mendacium, videamus obiter, quid habeant ſupradicta Concilia. Sanè in Lateranenſi, quod ſub Iulio II. & Leone X. celebratum eſt, nihil aliud inuenio, quàm quòd ſeſſione ſexta concedat omnibus ſaluum conductum veniendi *Pag. 67.*

Romam

Romam ad Concilium, *exceptis ſchiſmaticis, & aliis à iure communi prohibitis.* An tu hinc colligis, definitum eſſe, quòd hæreticis non ſit ſeruanda fides? Nihil minus. Aliud eſt, ſchiſmaticis aut hæreticis negare ſaluum conductum; aliud, decernere, dato ſaluo conductu, non eſſe ſeruandam illis fidem. De Conſtantienſi, ſat multa dixi, cap. 12. Ex Tridentino contrarium potius colligere debuiſti. Nam ſeſſ. 15. non ſolum Catholicis, ſed etiam hæreticis largitur *publicam fidem, & pleniſſimam ſecuritatẽ veniendi Tridentum, ibidem manendi, ſtandi, morandi, proponendi, diſputandi; illo etiam addito, vt religionis prætextu, aut delictorum circa eam commiſſorum aut committendorum minimè puniantur.* Quis ſanæ mentis dicat, his verbis decerni, Hæreticis fidem non eſſe ſeruandam?

Examinatur 2. propoſitio.

Pag. 91. AIs Catholicos reipſa non ſeruare fidem hæreticis. Hoc probas primo, quia Archiduces in Auſtria ſuperiore, contra

contra pacta conuenta & iurata, miſſam reſtituerũt, & eiectis Euangelicis, id eſt, Lutheranis & Caluiniſtis, Ieſuitas admiſerunt. Secũdo, quia in Belgio omnes pacis tractationes, à fœderatis quidem admiſſæ ſunt, ſed ab Hiſpanis perfidè ſemper abruptæ. *Pag. 11. & 12.*

Reſpondeo primo, me non defendere facta omnia omnium Catholicorum, ſed doctrinam.

Deinde, vnde ſcis, Archiduces Auſtriæ contra pacta iurata id feciſſe? Fecerint ſanè contra vota Caluiniſtarum, qui oderunt miſſas & Ieſuitas; ſed contra datam fidem feciſſe, non facile mihi perſuadebis. Cùm enim Catholici ſint, & Romanæ ſedi addictiſſimi, quod tu fateris & doles; quomodo ſuæ profeſſionis fuiſſent tam immemores, vt ſponte de retinendis Caluiniſtis, & de eliminandis catholicis paciſcerentur? Erras, mi homo, ſi credis.

Ad Hiſpanos quod attinet, ex tuo ore te condemnabo. Scribis in eodem libello, fœderatos ante 24. annos com- *Pag. 38.*

muni omniumBelgii ordinum decreto, Hiſpanorum imperium in ęternum abiuraſſe,ac proinde ab eo tempore, cum Hiſpanis de pace tractare aut paciſci, nec voluiſſe, nec potuiſſe. Hic quæro ex te,quomodo omnes tractationes pacis à fœderatis admiſſæ ſint, ſi fœderati ante 24. annos iurarint, ſe cum Hiſpanis de pace tractare non velle? Sanè,aut fœderatos periuros,aut te mẽdacem eſſe, neceſſe eſt.Iterum quæro, quomodo eędem pacis tractationes ab Hiſpanis perfidè abruptæ ſint,ſi cum iis de pace tractatum non eſt? Abi cum tuis mendaciis.

Examinatur 3. propoſitio.

Pag.74. AIs Catholicos omnia ſua pacta & promiſſiones hæreticis factas, per Papæ diſpenſationem reſcindere. Verba tua ſunt hæc; *Quarta ratio in diſpenſatione Pontificis eſt:quo enim remedio, quis ſe aduerſus ſceleſtum illum ictum tueri poteſt, quo omnes omnium Regum, Principum & populorum contractus, quaſi Eccleſiæ Romanæ v-*

næ vtilitati aduerſantes ad nihilum reducuntur ? Noli tantopere timere iſtum ictum. Pontifex non reſcindit contractus Principum & Regum, pro ſuo arbitratu, vt tu putas. Explicabo tibi id clarius.

Contractus catholicorum cum hęreticis poſſunt eſſe duplices: Alii de fide, religione, & rebus Eccleſiaſticis; alii de ciuilibus & ſæcularibus. Si ergo Catholici Reges aut Principes faciant aliquem contractum cum hæreticis in negotio fidei, religionis, aut rerum eccleſiaſticarum; vel id faciunt inſcio Pontifice, vel conſcio. Si inſcio, vbi primùm intellexerit, poteſt vel confirmare contractum, ſi bonus eſt; vel irritare, ſi malus. Hoc enim cuique Principi licitum eſt apud ſuos ſubditos, in iis rebus, quæ à Principe dependent. Si conſcio & conſentiēte, non poteſt poſtea reſcindere pro ſuo arbitratu; niſi noua aliqua circumſtantia interueniat, quod in omni contractu fieri poteſt, iuxta ea quæ dicta ſunt ſup. c. 7. §. 2.

Si autem Reges aut Principes catholici paciſcantur cum hæreticis in rebus ciuilibus & ſæcularibus; ſi quidem pacta aliàs honeſta ſint,&iure ciuili valida; non poteſt Pontifex ea reſcindere pro ſuo arbitratu, & in nihilum reuocare. Quamuis enim habeat ſupremam poteſtatem & iuriſdictionem eccleſiaſticam in toto orbe chriſtiano;non tamen ciuilem & temporalẽ, niſi in certis prouinciis & ciuitatibus,quæ illi,vt ſæculari Principi, ſubiectæ ſunt.

Dicet aliquis; Pontifex arrogat ſibi omnem poteſtatẽ, quam habuit Chriſtus, cuius ſe Vicarium profitetur: at Chriſtus non tãtum habuit poteſtatem eccleſiaſticam, ſed etiam politicam in toto orbe,iuxta illud Matth. 28.18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra*: Ergo Pontifex arrogat ſibi vtramq; poteſtatem in orbe chriſtiano. Reſpondeo. Chriſtus ſecundum humanitatem non habuit dominium aut iuriſdictionem temporalem in hoc mundo, vt ipſemet faſſus eſt Ioannis 18.36. *Regnum meum non*

eſt

eſt de hoc mundo. Nec Pontifex arrogat ſibi plus, quàm quod illi à Chriſto conceſſum eſt.

Cur ergo diſpenſat aliquando in rebus ciuilibus? Cur Nicolaus Papa in epiſtola ad Michaelem ſcripſit; *Chriſtus B. Petro, vitæ æternæ clauigero, terreni ſimul & cœleſtis imperii iura commiſit?* Cur Bonifaci⁹ 8. in Extrauagante, *Vnam ſanctam*, de maioritate & obedientia, dicit Pontificem habere duos gladios, iuxta illud Lucæ 22. 38. *Ecce duo gladij hîc?* Deniq́; cur in canonibus definitum eſt, omnes lites & contẽtiones, tam ſpirituales, quàm temporales ad iudicium Pontificis pertinere? cap. Quicũq; litem, & cap. Quæcunque contentiones, 11. q. 1.

Reſpondebo ſeparatim ad ſingula. Hoc præmitto, Pontificem, quatenus Chriſti vicarius eſt, directè non habere vllam iuriſdictionem temporalem iure diuino; habere tamen indirectè. Prior pars conſtat, quia nec Chriſtus ſecundũ humanitatem directè eam habuit. Poſterior ſic explicatur; Pontifex directè

habet ſupremam poteſtatem & iuriſdictionem ſpiritualem in omnes Chriſtianos, etiam in Reges & Principes, iuxta illud Chriſti, *Paſce oues meas*: finis autẽ huius iuriſdictionis eſt, ſpirituale bonum totius Eccleſiæ militantis, & omnium chriſtianorum: Ergo Pontifex habet ius gubernandi Eccleſiam & omnes chriſtianos, prout poſtulat ſpirituale bonum totius communitatis; Ergo ex hac parte poteſt etiam, ſaltem indirectè, ſtatuere de rebus temporalibus, quando cõmune bonum id exigit. Hoc autem nihil aliud eſt, quàm indirectè habere poteſtatem ſæcularem.

Ex hoc fundamento facilè patet, quando & quomodo Pontifex poſſit diſpenſare in ciuilibus Principum ac Regum Chriſtianorum contractibus. Id enim facere non poteſt, niſi vrgente neceſſitate boni ſpiritualis. Huc ſpectat illud 2. Corinth. 13. 10. *Secundũ poteſtatem quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.* Ex quo loco ſic argumentor; omnis poteſtas eccleſiaſtica

data

data eſt Pontifici & aliis prælatis Eccleſiæ in ędificationẽ, & non in deſtructionẽ: Atqui ſi Pōtifex, ſine vrgente neceſſitate boni ſpiritualis, diſpẽſaret in pactis & cōtractibus principū ſæculariū, hoc fieret ad deſtructionẽ, & nō ad ædificationẽ, quia daretur occaſio violādi fidẽ ꝓmiſſorū & pactorū ſine legitima cauſa: Ergo non habet à Deo poteſtatem id faciendi. Hoc ſenſu rectè dixit Dominicꝰ Sotus lib. 8. de iuſtitia & iure, q. 1. c. 9. *Pontificem non poſſe relaxare iuramentum, cum præiudicio eius, cuius intereſt.*

Porrò, verba illa, quæ ex Nicolao Papa allata ſunt, citantur ꝗdem à Gratiano d. 22. c. *omnes*, ſed nō habentur in epiſtolis Nicolai Papæ. Si tamen ſunt verba Nicolai, debẽt hoc modo intelligi, quod Chriſtus Petro commiſerit iura Imperii cœleſtis & terreni, id eſt, poteſtatem ſoluendi in cœlis & in terris, iuxta illud Matth. 16. 19. *Dabo tibi claues regni cœlorum: Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Nec poſſunt verba Nicolai aliter accipi; alioqui ſecum ipſe

pugnaret. Nam in epiſtola ad Michaelem diſertè ait, Chriſtum diſtinxiſſe officia Pontificis & Imperatoris, ne aut Imperator iura Pontificis, aut Pontifex iura Imperatoris prȩſumeret vſurpare.

Quod adfertur de duobus gladiis, ex illo Lucæ 22.38. *Ecce duo gladij hîc*; nihil ad rem facit. Non enim agitur ibi de gladio ſpirituali & temporali, ſed de gladiis propriè dictis. Dixerat Chriſtus; *Qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium.* Reſpondebant diſcipuli; *Ecce duo gladij hîc.* Chriſtus autem loquebatur de gladio propriè dicto. Volebat enim ſignificare, non multo poſt, tantum fore metum & trepidationem Apoſtolorum, quanta ſolet eſſe eorum, qui tunicam vendunt, vt emant gladium ad ſe defendendum. Atq; hic ſenſus literalis eſt, quem Bonifacius myſticè interpretatur de poteſtate ſpirituali, quam habet Papa directè, & de temporali, quam habet indirectè.

Canones autem, qui citati ſunt, nihil conuincunt. Prior eſt Theodoſii Imperato-

ratoris, qui ex pietate, non ex debito, detulit hoc Pontifici & aliis Epiſcopis, vt poſſent iudicare ciuiles cauſas, quæ ad ipſos deferrẽtur. Nunc autem abrogatus eſt ille canon, vt gloſſa ibidem aſſerit. Poſterior eſt incertæ authoritatis, & ideò notatur per vocem *palæa*. Poſſet tamẽ exponi hoc modo, vt contentiones ciuiles, quæ non poſſunt terminari per Iudices ſæculares, deuoluantur ad iudicium Eccleſiæ, per viam correctionis fraternæ, vt docet Innocentius 3. c. Nouit, de Iudiciis. Quando enim, vel Iudex ſæcularis non vult adminiſtrare iuſtitiam, vel altera pars non vult obedire, recurrẽdum eſt ad Iudicem eccleſiaſticum, qui moneat illos ſui officii, & ſi contumaces ſint, excõmunicationem adhibeat.

Hæc paulo fuſius explicaui, vt facerem te ſecurum ab ictu diſpenſationis Pontificiæ, quam videris vehementer pertimeſcere. Bono ſis animo. Diſpenſatio ipſius nõ vergit in deſtructionem, ſed in ædificationem.

Examinatur 4. propoſitio.

Pag. 76. AIs Catholicos omnia ſua pacta & promiſſiones hæreticis factas eludere per æquiuocationes Ieſuiticas. *Pag. 81.* Hoc declaras tali exemplo. Si pax inita ſit inter Catholicos & hæreticos; ea nihil obſtante, Catholici perſequuntur hæreticos, & omni modo conantur eos extirpare. Nec ſe facere contra pacta aiunt, eò quòd pax, quæ inter ipſos conſtituta eſt, non eccleſiaſtica, ſed politica ſit; neque facta cum hæreticis, quatenus hæretici, ſed quatenus homines aut ciues ſunt. Licere itaque ſalua pace, perſequi & extirpare illos, non vt homines, ſed vt hæreſin profitentes.

Hic primùm ex te quæro, cur hanc fallendi artem appelles æquiuocationem Ieſuiticam? Suſpicor te eſſe ſimilem veſtrorum prædicantium. Illi, renitente etiam conſcientia, paſſim clamant in ſuis cathedris, Ieſuitas omnium fraudum, ac malorum, quæ in

in mundo fiunt, authores & architectos exiſtere. Nec dubito, ſi ita pergant, breui perſuaſum iri populo, Ieſuitas peccatum originale in hunc mũdum introduxiſſe; Et in auriculari confeſſione conſilium dediſſe Abſaloni, vt parentem ſuum Dauidem bello perſequeretur. Sanè, non ita pridem, ſimilia ſparſa ſunt à tuis Caluiniſtis. Quale eſt illud, Ieſuitas monachienſes in Bauaria, non modò ſtuprũ virgini obtuliſſe, ſed atrox etiam homicidium perpetraſſe. Credo te & Prędicãtes tuos de his rebus, vt plurimùm ſomniare. Sed mittamus hæc.

Ieſuitæ non docent, licere alios fallere aut decipere per ęquiuocationes. Hoc docent, quod alii catholici hactenus docuerunt, in omni congreſſu humano, in omnibus contractibus & promiſſionibus, ſincerè, candidè, ſecluſa omni fictione & æquiuocatione agendũ eſſe. Malè fieri, ſi aliud mente reconditũ habeas, aliud verbo ſignifices. Licere quidem, cùm res poſtulat, ſilentio aut

diſſi-

diſſimulatione prudenter vti; ſed ſi loqui velis, ſine mendacio, ſine fuco, ſine fraude præſtari id oportere.

Vnus caſus eſt, de quo, ſicut & alii doctores, diſputare ſolent, an ſcilicet reus, quando in iudicio rogatur de crimine perpetrato, poſſit negare, vel æquiuocè reſpondere? vtuntur aũt hac diſtinctione. Si Iudex iuridicè, ſeu ſeruato ordine iuris interroget, reum teneri ad fatendã veritatem; nõ aũt teneri, ſi iuridicè non procedatur. Ita Henricus quodl. 1. q. 34. Sylueſter & Angelus, V. confeſſio delicti q. 1. Nauarr. cap. 25. n. 53. D. Thomas in 2. 2. q. 69. ar. 1. & alii paſſim. Et colligitur ex cap. Qualiter & quando, & cap. cùm oporteat, & ca. Inquiſitionis, de accuſationibus. Ratio prioris partis eſt, quia quiſq; tenetur obedire ſuperiori legitimè præcipienti: atqui ſuperior legitimè præcipit, quando ſecundum ordinem iuris interrogat reum: Ergo tunc reus tenetur obedire, dicendo veritatem. Ratio poſterioris eſt, quia Iudex nõ habet ius interrogandi, niſi ſecundum ordinem

dinem iuris: Ergo ſi non ſeruat ordinem iuris, nó poteſt reo vllam obligationem imponere ad crimen aperiendum; cùm ius hãc poteſtatem ei nó concedat. Céſetur aũt nó ſeruare ordinẽ iuris, quãdo interrogat de occulto crimine, de quo neq; eſt fama contra reum, neq; indicia competentia, neq; probatio ſemiplena.

Quid ergo faciet reus in tali caſu, quo non tenetur fateri crimẽ à ſe perpetratũ? Reſpondet D. Thom. loc. cit. poſſe eum *vel per appellationem, vel aliter licitè ſubterfugere; mendacium tamẽ dicere non licere.* Sed qd ſi apertè neget ſe crimen perpetraſſe, eritnè mendax? Nonnulli putant, ſine vllo mendacio, negare eum poſſe, quamdiu crimen occultum eſt. Ratio eſt, quia Iudex non præſumitur interrogare, niſi de crimine, quod aliquo modo in publicam notitiã deductũ eſt: Ergo ſi reus neget tale crimen à ſe perpetratum, non mentitur, ſi adhuc crimẽ occultum eſt.

Similis quęſtio moueri ſolet de Iudice, qui publicè ſecundũ allegata & probata condemnat reum, quem priuata

ſcien-

ſcientia nouit eſſe innocentem; An is dicendus ſit mentiri, quando diſertè pronũciat criminoſum eſſe, qui reuera talis non eſt? Plerię negant. Ratio eadẽ eſt, quia nihil aliud ille pronunciat; quàm quod ſecundum allegata & probata ꝓnunciare debet: Ergo cum alter ſecundum publicam allegationem & probationem criminoſus ſit, (tametſi coram Deo non ſit) poteſt Iudex ſine vllo mendacio, pronunciare, talem eſſe.

Atq; hæc eſt ſententia doctorum de reo in iudicio interrogato: quæ ſi vera eſt, quid calũniaris? ſi falſa, oſtẽde errorẽ. Improbè autem facis, quòd quæ de reo dicta ſunt, ad alios etiam extendi velis.

Examinatur 5. Propoſitio.

Pag. 59. AIs Catholicos deteriores eſſe Turcis, & multo minùs cũ Catholicis, quàm cum Turcis pacẽ iniri poſſe. Nimirũ oſtendis, caluiniſtas magis ad Turcarũ, quàm Catholicorũ doctrinã & ſocietatẽ aſpirare. Bene ergo de vobis meritus eſt author ille, qui *Caluinoturciſmũ* in lucem dedit.

Sed

Sed age, quid habes contra Catholicos? cur eos infra Turcas abiicis? An quia fidem non ſeruant? falſum eſt. An quia hoſtes Dei? Nō catholici, ſed Turcę ſunt Dei hoſtes. An quia nolunt concedere libertatem religionis? ſed neq; vos conceditis in Anglia, Hollandia, Friſia. An quia tuentur ſedem Apoſtolicam? Sed hoc ipſum fecit Conſtantinus Magnus, Carolus Magnus, Carolus quint⁹. Idem facit noſter Imperator Rodolphus. An quia iurant Pontifici obedientiam? obedire, filiorum eſt; reluctari, rebellium.

Examinatur 6. propoſitio.

AIs Regem Hiſpaniæ notorium eſſe hæreticum, & omnib. euangelicorū viribus expellendū è regno catholico. Modeſtius, mi homo. Nō ſolū in Regem, ſed etiā in Imperatorē iniurius es. Vterq; eādē fidē tenet. Aut ergo neuter, aut vterq; hæreticus tibi ſit, neceſſe eſt. Collige te. Et cur notorium vocas hæreticum? An non multis iam ſæculis *Catholicus Rex* appellatus eſt? Et appellabitur, *Pag.70.*

vt

vt ſpero, deinceps. Sed quod illud regnum catholicũ, ex quo expellere illum vis? Hiſpanicũ, ſine dubio. At ſi hoc catholicum eſt, vt reuera eſt; quomodo Rex hæreticus, qui idem ſentit cũ regno catholico? Et cur vi expellere eum vis? Putabam te pacis, nõ belli amantem eſſe; & hortari velle Euangelicos tuos ad manſuetudinem, non ad arma in Reges corripienda. Sed hoc rebellium proprium eſt. Nolunt obedire ſuis Regibus; ideoq; mortem illis moliuntur.

Examinatur 7. Propoſitio.

Pag. 74. AIs Sigiſmundum Imp. dixiſſe, ſe nõ teneri promiſſis Ioanni Huſſio & Hieronymo Pragẽſi factis, eo quòd cõtrarium Pontifici antea promiſiſſet. Vbiq; mendax es. Sigiſmundus Hieronymo Pragenſi nihil promiſit. Huſſio quidem promiſit ſaluum conductum, ſub ea cõditione, vt ne fugeret. Fugit autem Huſſius contra pacta conuenta. Meritò igitur punitus eſt. Vide, quæ ſuprà dixi cap. 12. §. 7. & 8.

FINIS.

vt ſpero, deinceps. Sed quod illud regnum catholicũ, ex quo expellere illum vis? Hiſpanicũ, ſine dubio. At ſi hoc catholicum eſt, vt reuera eſt; quomodo Rex hæreticus, qui idem ſentit cũ regno catholico? Et cur vi expellere eum vis? Putabam te pacis, nó belli amantem eſſe; & hortari velle Euangelicos tuos ad manſuetudinem, non ad arma in Reges corripienda. Sed hoc rebellium proprium eſt. Nolunt obedire ſuis Regibus; ideoq; mortem illis moliuntur.

Examinatur 7. Propoſitio.

Pag. 74. AIs Sigiſmundum Imp. dixiſſe, ſe nó teneri promiſſis Ioanni Huſſio & Hieronymo Pragẽſi factis, eo quòd cótrarium Pontifici antea promiſiſſet. Vbiq; mendax es. Sigiſmundus Hieronymo Pragenſi nihil promiſit. Huſſio quidem promiſit ſaluum conductum, ſub ea códitione, vt ne fugeret. Fugit autem Huſſius contra pacta conuenta. Meritò igitur punitus eſt. Vide, quæ ſuprà dixi cap. 12. §. 7. & 8.

FINIS.